

K R O N İ K

- I. — 1947 yılı mevzuatı; II. — Mahkeme icthatları;
III. — Eser tahlil ve tenkidleri.

I

1947 yılı mevzuatı [*]

- A) Kanunlar; B) T. B. M. M. kararları; C) Yorumlar; D) Tüzükler;
E) Yönetmelikler; F) Bakanlar Kurulu kararları.

A) KANUNLAR;

1 — Bütçe ve mali işler:

§ Kabul buyurulan 25/8/1947 tarih ve 5119 sayılı kanunla Amortisman Sandığı hakkındaki 14/6/1935 tarih ve 2794 sayılı kanunun bir, iki, dört ve altıncı maddeleri değiştirilmiş ve bu kanuna bazı maddeler eklenmiştir. Muaddel birinci maddeye göre, devletin iç ve dış borçlarına ilişkin tahvil ve bonoların piyasasını düzenlemek, bu borçları elverişli şartlarla azaltmak veya ortadan kaldırmak için gereken müdahale ve işlemleri yapmak vazifesile ödevli olmak üzere Maliye Bakanlığına bağlı bir Amortisman Sandığı kurulmuştur. Sandık tüzel kişiliği haiz ve özel hukuk hükümlerine bağlıdır. Muaddel ikinci maddeye göre, Amortisman Sandığı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Genel Müdürü ve Hazine Genel Müdürü ile Maliye Bakanlığınca adı geçen banka idare kurulu üyeleri arasından seçilecek iki kişiden mürekkep bir yönetim kurulu tarafından idare olunur. Muaddel dördüncü maddeye göre, Amortisman Sandığının itibarı sermayesi yüz elli milyon liradır. Bu sermayenin karşılığı şunlardır: a) Bütçenin gelir artıkları, b) Devlet tahvillerinin zamanaşımına uğramış kupon, ikramiye ve amortisman karşılıkları, c) 2999 sayılı kanunun kırk birinci maddesi gereğince Devlete intikal edecek paralar ile ayınlar karşılıkları, ç) 2308 sayılı kanun gereğince zamanaşımına uğrayıp Devlete geçecek olan faiz, temettü ve ikramiyeler ile ortaklıklara iliş-

[*] Resmî Gazetenin 1 Temmuz 1947 — 30 Eylül 1947 tarihli nüshalarından alınmıştır.

kin hisse senetleri ve tahvil karşılıkları, d) Sandığın hesap neticelerine yöre gerçekleşen aktif fazlalıkları ve diğer çeşitli gelirleri. Muaddel altıncı maddeye göre, Amortisman Sandığı sermayesinin yüz elli milyon liraya varmasından sonra, gerçekleşecek aktif fazlalıkları ve çeşitli diğer gelirleri bütçeye gelir olarak kaydolunur.

2794 sayılı kanuna işbu kanunla ilâve olunan beşinci maddeye göre, Amortisman Sandığına, ihtiyacı nispetinde kısa süreli avans vermeğe Maliye Bakanı yetkilidir. Keza ilâve olunan altıncı maddeye göre de, Amortisman Sandığının işlemleri Arttırma ve Eksiltme ve İhale ve Genel Muhasebe Kanunlarına bağlı değildir. Sandığa ilişkin mallar Devlet malıdır. Bunları çalanlar, ihtilâs edenler, zimmete geçirenler veyahut her ne suretle olursa olsun suiistimal edenler Devlet malları ve paraları hakkında işlenen bu gibi suçlara uygulanan cezalara çarptırılırlar [Resmî Gazete, 29 Şubat 1947, sayı: 6694].

§ Kabul buyurulan 1/9/1947 tarih ve 5123 sayılı kanunun birinci maddesine göre, Amerika Birleşik Devletleri tarafından Türkiye'ye yapılacak yardımın şeklini tespit için Türkiye Hükûmeti ile Birleşik Devletler Hükûmeti arasında 12 Temmuz 1947 tarihinde Ankarada imzalanan «Türkiye'ye yapılacak yardım hakkında anlaşma» onanmıştır. Aynı kanunun ikinci maddesine göre de, anlaşmanın ikinci maddesi gereğince belirtilecek malî şartlara ve beşinci maddesinde yazılı şekillerden birine göre alınacak paralar veya Devlete mal edilecek ayınların kıymetleri bir taraftan gelir bütçesine gelir, diğer taraftan bütçe kanunlarına bağlı «A» işaretli cetvellerin ilgili kısımlarında açılacak özel bölümlere ödenek kaydedilir ve para ve mal olduklarına göre nakden veya mahsuben harcanır [Resmî Gazete, 5 Eylül 1947, sayı: 6699].

§ Kabul buyurulan 3/9/1947 tarih ve 5124 sayılı kanuna göre; 4040 sayılı kanunun altıncı maddesindeki, 3843 sayılı kanunun onuncu maddesinin birinci fıkrasının kaldırıldığına dair hüküm ile 4290, 4307, 4430 sayılı kaunlar ve 4939 sayılı kanunun geçici üçüncü maddesi yürürlükten kaldırılmış ve 3843 sayılı kanunun onuncu maddesinin birinci fıkrası yeniden yürürlüğe konulmuştur.

Bu kanunun yürürlüğe girmesinden evvelki zamanlarda nebatî ürünlerin ve prinanın tâsir veya tasfiyesile istihsal ve teslim olunan yağlara ait muamele vergisile olaganüstü zam ve zam cezalarının, kaldırılan hükümlere tahakkuk ve tahsiline devam olunur.

Yukarıda bahsedilen yağlardan dolayı 1947 yılı için götürü usulde tahakkuk ettirilmiş olan muamele vergisi ile olaganüstü zam ve zam cezalarının bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonraki devreye isabet

eden kısmı terkin ve eğer tahsil edilmişse ödevlilere iade olunur [Resmî Gazete, 9 Eylül 1947, sayı: 6702].

§ Kabul buyurulan 3/9/1947 tarih ve 5125 sayılı kanuna göre; 1947 yılı Bütçe Kanununa bağlı «A» işaretli cetvelin ilişik cetvelde gösterilen tertipleri arasında «1,000,000» liralık aktarma yapılmıştır. Keza 1947 yılı Bütçe Kanununa bağlı «A» işaretli cetvelin Maliye Bakanlığı kısmındaki 468 inci «Özel İdareler ve Belediyelere Yardım» bölümüne «7739500» lira ek ödenek verilmiştir [Resmî Gazete, 9 Eylül 1947, sayı: 6702].

§ Kabul buyurulan 3/9/1947 tarih ve 5126 sayılı kanuna göre; Devlet Denizyolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü 1947 yılı Bütçe Kanununa bağlı «A» işaretli cetvelin on dördüncü «deniz ve kara taşıtları ve fabrika ve atelye giderleri» bölümünün ikinci «yapma, onarma ve satınalma» maddesine on milyon lira ek ödenek verilmiştir.

Yukarıda verilen ek ödeneğin beş milyon lirası 7/6/1939 tarihli ve 3633 sayılı kanunun otuz ikinci maddesine dayanılarak çıkarılacak bonolar hâsılı ile karşılanır [Resmî Gazete, 9 Eylül 1947, sayı: 6702].

§ Arttırma, Eksiltme ve İhale Kanununa ek olmak üzere kabul buyurulan 3/9/1947 tarih ve 5127 sayılı kanunun birinci maddesine göre; mimarlık bakımından bedii ve teknik özellikleri haiz olduğu Bakanlar Kurulunca kabul edilen anıt mahiyetindeki büyük yapı işlerine ait avan projeleri müsabaka ile hazırlanmağa ve müsabakaya konulan işlerin kesin proje ve plânlarının düzenlenmesini ve yapılarının denetlenmesini müsabakayı birinci, ikinci ve üçüncü derecede kızananlardan projesi tercih ve tatbik edilecek olana ve bu mümkün olmadığı takdirde diğer ikisinden birine pazarlıkla yaptıрмаğa ilgili Bakanlar yetkilidir.

Kanunun ikinci maddesine göre de; büyük liman ve büyük su işleriyle birinci maddede yazılı yapılara ait tesisatın etüd ve projelerini ve bunların denetlenmesini tanınmış yerli ve yabancı uzman firmalardan birine pazarlıkla yaptıрмаğa Bayındırlık Bakanı yetkilidir [Resmî Gazete, 9 Eylül 1947, sayı: 6702].

§ Kabul buyurulan 3/9/1947 tarih ve 5128 sayılı kanunun birinci maddesine göre; 2/6/1929 tarihli ve 1525 sayılı Şose ve Köprüler Kanununun yirmi bir ve yirmi ikinci maddeleri ile bu kanunda değişiklik yapan 25/7/1931 tarihli ve 1882 sayılı ve 31/5/1943 tarihli ve 4427 sayılı kanunlar hükümlerine göre şose ve köprüler yapımı için yıllık ödeme miktarı on milyon lirayı geçmemek üzere elli milyon liraya kadar gelecek yıllara geçici yüklenmelere girişmeye Bayındırlık Bakanı ve faizleriyle birlikte bu miktarı geçmemek üzere bono çıkarmağa Maliye Bakanı yetkilidir.

Kanunun ikinci maddesine göre de; birinci madde gereğince girişilecek yüklenmeler her yıl Bütçe Kanunlarına bağlı «A» işaretli cetvellerin Bayındırlık Bakanlığı kısmında özel bölümlere konulacak olan ve yukarıki maddede gösterilen kanunlar gereğince elde edilecek ve açılacak özel bölüme kaydedilecek olan ödeneklerle karşılanır [Resmî Gazete, 9 Eylül 1947, sayı: 6702].

2 — Milli Eğitim ve Sağlık işleri:

§ Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerle köy sağlık memurlarının geçimlerini düzenlemek üzere 3803, 4274 ve 4459 sayılı kanunlara ek olmak üzere kabul buyurulan 4/9/1947 tarih ve 5129 sayılı kanun on üç maddeden ibaret bulunmaktadır. Kanunun birinci maddesine göre; Köy Enstitüsünden mezun olan öğretmenler Millî Eğitim Bakanlığınca, sağlık memurları Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca ayda yüz lira ücretle tayin olunurlar. Başarı ile hizmet gördükleri usulüne göre saptanan öğretmen ve sağlık memurlarının ücretleri her üç yılın bitiminde on lira arttırılır. Bu öğretmenlerle sağlık memurlarının istihkakları üç ayda bir peşin olarak yılda dört defada ödenir. Öğretmenlerin aylık ücretleri ve vazife mahalline gitmek için zarurî yol masrafları Millî Eğitim Bakanlığı, sağlık memurlarının aylıkları ve zarurî yol masrafları Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bütçesinden verilir.

Kanunun ikinci maddesine göre; köy okullarının bitişiğinde veya yakınında bir uygulama bahçesi bulunur. Bu bahçe mahalli şartlara, öğrenci ve öğretmen sayısına göre iki dekardan az ve on dekardan çok olmaz. Bu bahçede öğrenciler, öğretmenlerle birlikte bölgenin tarım istihsal nevelerine göre tarım derslerini uygularlar. Bahçenin ürünleri öğretmenlerindir. Uygulama bahçesinin işletilmesi için gerekli fidan, tohum, tarım araçları ve hayvanlar okul demirbaşına kaydedilmek üzere Millî Eğitim Bakanlığınca verilecek ödenekle sağlanır. Uygulama bahçesinde bölge özelliklerine göre kurulacak tesislerin nelerden ibaret olacağı İl Millî Eğitim, Tarım Müdürlüklerinin iştirak ettikleri komisyon tarafından kararlaştırılır.

Kanunun üçüncü maddesi uygulama bahçesinde kurulan tesislerin denetlenmesine, bu tesislerde vukua gelen zararlar hasebile yeniden tanzimine, dördüncü maddesi köy okullarına verilecek topraklara, beşinci madde bu topraklar için kurulacak komisyonun teşekkül tarzına, altıncı madde uygulama bahçesi için lüzumlu toprağın icabında satın alınmak veya kamulaştırılmak suretile teminine müteallik hükümleri ihtiva etmektedir.

Sekizinci maddeye göre; Köy Enstitüsü mezunu öğretmenlerle sağlık memurları için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tüzelkişiliği olan ve

merci Milli Eğitim Bakanlığı bulunan «Köy Öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları Emeklilik Sandığı ve Köy Öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları Sosyal Yardım Sandığı» kurulmuştur. A) Emeklilik Sandığının sermayesi ve gelirleri şunlardır: 1 - Milli Eğitim ve Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları bütçelerine köy öğretmenleri ve köy sağlık memurları giderleri olarak her yıl konacak ödenek toplamının binde biri, 2 - aylıkları arttırılan Sandığa dahil köy öğretmenlerinin ve sağlık memurlarının ücretlerinden kesilecek ilk aylık zamları, 3 - Sandık sermayesinin bütün gelirleriyle her çeşit gelirler. Emeklilik Sandığının mevcudu ve alacakları Devlet mallarına muhassas hak ve rüchanları haizdir. Bu paralar ve aelûmum aidat ile faiz ve temettüleri hiçbir harç ve resme tâbi olmadığı gibi haciz ve temlik de edilemez. Hizmet süresi yirmi beş yılı dolduran Sandığa dahil köy öğretmenleri ve sağlık memurları emekliliğe ayrılmayı isteyebilirler. Bu gibiler son aldıkları ücretin yarısıyla tekaüt edilirler. Malûllük ve sair sebeplerle normal hizmet süresinden az hizmet karşılığında tanınacak emeklilik hakları 3803 sayılı kanunun yirminci maddesinde belirtilen tüzükle tespit olunur. Emeklilik ücretleri üç ayda bir peşin olarak ödenir. Yirmi beş yıldan fazla hizmetin her yılı için emeklilik ücretlerine yüzde bir zammedilir. B) Sağlık ve Sosyal Yardım Sandığının sermayesi ve gelirleri şunlardır: 1 - Milli Eğitim Bakanlığı bütçesine Köy Enstitüleri giderleri adile her yıl konacak ödenek toplamının binde biri, 2 - Sandığa dahil öğretmenlerle köy sağlık memurlarının aylıklarından kesilecek yüzde birler, 3 - bağışlar, 4 - Sandık sermayesinin gelirleriyle sair çeşitli gelirler. Bu Sandığa eğitimci, Köy Enstitüsünde vazife gören öğretmenler, usta öğreticiler ve memurlarla gezici öğretmen ve gezici başöğretmenler ve bölge ilköğretim müfettişleri üye olabilirler. Sandık dokuzuncu madde dışında kalan yardımları yapar. Her iki Sandıktan yapılan ödemeler Sayıştay vizesine tâbi değildir.

Nihayet dokuzuncu madde, Köy Enstitüsü mezunu öğretmen ve sağlık memurlarının 788 sayılı Memurin Kanununun seksen dördüncü maddesi ve 4598 sayılı kanunla Devlet memurlarına tanınmış olan bütün haklardan istifade edeceklerini ve on birinci madde de, Enstitü mezunu öğretmen ve sağlık memurlarına 4178 ve 4599 sayılı kanunlara göre ödenen fevkalâde zam ve aynı yardımın verilmiyeceğini bildirmektedir [Resmî Gazete, 10 Eylül 1947, sayı 6703].

3 — Nakil vasıtaları:

§ Nakil vasıtaları hakkındaki 3827 sayılı kanunda değişiklik yapılmasına dair kabul buyurulan 25/8/1947 tarih ve 5118 sayılı kanunun birinci maddesine göre, nakil vasıtaları hakkındaki 15/5/1940 tarihli ve

3827 sayılı kanunun iki ve üçüncü maddelerine bağlı cetvellerde yazılı olanlarla dördüncü maddesindeki hizmetler için alınacak binek otomobillerinin satınalma bedelleri Bakanlar Kurulunca tespit olunur.

Aynı kanunun ikinci maddesine göre de, 3827 sayılı kanunun altıncı maddesinin son fıkrasının emniyet işlerinde kullanılması zarurî binek otomobillerinin sayılarının bütçe kanunlarında tespit edileceğine dair olan hükmü, sekizinci maddesi, onuncu maddesinin ilk fıkrası, çeşitli maddelerle bir ve iki sayılı cetvellerinin en çok satınalma bedelleri ve en az kullanma sürelerine ait bulunan hükümleri ile 11/9/1944 tarihli ve 4667 sayılı kanunla eklenen geçici madde ve 20/12/1944 tarihli ve 4689 sayılı kanun kaldırılmıştır [Resmî Gazete, 29 Ağustos 1947, sayı: 6694].

4 — Ticaret işleri:

§ Kabul buyurulan 25/8/1947 tarih ve 5122 sayılı kanuna göre, Türkiye Hükûmeti ile İtalya Hükûmeti arasında 12/4/1947 tarihinde Ankarada imzalanan ticaret ve ödeme anlaşmaları ile ekleri kabul edilmiş ve onanmıştır [Resmî Gazete, 1 Eylül 1947, sayı : 6695].

5 — Çeşitli işler:

§ Kabul buyurulan 25/8/1947 tarih ve 5120 sayılı kanuna göre, Avrupa kömür kurulu kurulmasına mütedair 4 Ocak 1946 tarihli anlaşmanın uzatılması hakkında olup Türkiye, Belçika, Çekoslovakya, Danimarka, Fransa, Yunanistan, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ve Amerika Birleşik Devletleri arasında Londrada imzalanmış bulunan 12 Aralık 1946 tarihli protokol kabul edilmiş ve onanmıştır [Resmî Gazete, 1 Eylül 1947, sayı: 6695].

§ Kabul buyurulan 25/8/1947 tarih ve 5121 sayılı kanuna göre, 8 Şubat 1947 tarihinde Neuchâtel'de imzalanan ve İkinci Dünya Harbinde zarar gören sınaî mülkiyet haklarının korunmasına ve onarılmasına dair olan anlaşma onanmıştır [Resmî Gazete, 1 Eylül 1947, sayı: 6695].

§ Kabul buyurulan 5/9/1947 tarih ve 5130 sayılı kanunun birinci maddesine göre, Ankarada 29 Mart 1946 tarihinde, Türkiye ve Irak Hükûmetlerinin yetkili temsilcileri arasında imzalanmış bulunan dostluk ve iyi komşuluk antlaşması ile bu antlaşmaya ek altı protokol, suçluların geri verilmesi sözleşmesi, hukuk, ceza ve ticaret işlerine ilişkin adli yardım sözleşmesi ve ekleri kabul edilmiş ve onanmıştır.

İkinci maddeye göre, birinci maddede sözü geçen antlaşma ile ekli protokollar, bu antlaşmaya ait onanma belgelerinin alınıp verilmesiyle; suçluların geri verilmesi sözleşmesiyle hukuk, ceza ve ticaret işlerine ilişkin adli yardım sözleşmesi bunlara ait onama belgelerinin alınıp verilmesinden

on beş gün sonra yürürlüğe girer [Resmî Gazete, 12 Eylül 1947, sayı: 6705].

B) T. B. M. M. KARARLARI:

§ Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ittihaz buyurulan 5/9/1947 tarih ve 1565 sayılı karara göre; Büyük Millet Meclisinin gündeminde görüşülecek önemli konu kalmamış olduğundan milletvekillerinin seçim çevrelerinde seçmenlerle görüşmelerine fırsat vermek üzere, 1 Kasım 1947 cumartesi gününe kadar çalışmaya ara verilmesi kararlaştırılmıştır [Resmî Gazete, 12 Eylül 1947, sayı : 6705].

D) TÜZÜKLER:

§ Bakanlar Kurulunun 25/6/1947 tarih ve 3/6041 sayılı kararile, İstanbul liman tüzüğü'nün kırk iki ve kırk beşinci maddeleri şu şekilde değiştirilmiştir: «Madde 42 — Yukarıdaki maddede yazılı gemilerin dışında kalan Türk ve yabancı gemiler yabancı memleketlerden geldikleri takdirde şamandıralara bağlanır. Şamandıralarda yer bulunması veya boşaltma imkân ve ihtiyacı lüzum gösterdiği hallerde Liman Başkanlığınca, ilgili gümrük, sahil sağlık ve emniyet teşkilâtı haberdar edilerek bu gemilerin rıhtımlara yanaştırılmasına ve Halic'e alınmasına izin verilebilir». «Madde 45 — Limandaki her nevi depolara ve yerlere doğrudan doğruya mal çıkarmaları gümrük idaresince kabul edilen gemiler bu depo ve yerlerin iskele ve rıhtımlarına yanaşabilirler» [Resmî Gazete, 11 Temmuz 1947, sayı: 6655].

§ Bakanlar Kurulunun 24/7/1947 tarih ve 3/6177 sayılı kararile yürürlüğe konulan tababet uzmanlık belgeleri hakkındaki tüzük on sekiz maddeden ibaret bulunmaktadır. Tüzüğü'nün ikinci maddesi Türkiyede tababete ait klinik ve lâboratuvar uzmanlık kollarını tadât etmektedir. Üçüncü maddeye göre, bu kollardan birinde uzman olmak ve bu unvanı almak için, Türkiye Tıp Fakülteleri klinik ve lâboratuvarlarında veya Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığınca kabul ve ilân edilen hastane ve kurumlarda, türlü kollara göre, sekizinci maddede belirtilen süre ile asistanlık yapmak ve bundan sonra uzmanlık imtihanına girerek kazanmak lâzımdır. Uzmanlık belgeleri, Türkiye Tıp Fakültelerinden veya Sağlık ve Sosyal yardım Bakanlığınca kabul ve ilân edilen hastane ve kurumlardan verilir. Yahut yabancı memleketlerin tanınmış bir hastane veya lâboratuarından verilerek, Türkiye Tıp Fakülteleri tarafından onanır.

Tüzüğü'nün dördüncü maddesi asistanlık şartlarını, beşinci madde asistanlık için müracaat tarzını, altıncı madde yabancı dil imtihanını, sekizinci madde asistanlık süresini, onuncu madde asistanların çalışmalarının

mürakabesini, on birinci madde asistanlık süresini bitirenlerin hazırlıyacakları tezi, on ikinci madde uzmanlık imtihanlarını, on üçüncü madde yabancı memleketlerde asistanlık süresini dolduranların uzmanlık imtihanları, on dördüncü madde uzmanlık belgesinin bahşedeceği hak ve yetkileri ilgilendiren hükümleri ihtiva etmektedir [Resmî Gazete, 9 Ağustos 1947, sayı: 6680].

§ Bakanlar Kurulunun 18/7/1947 tarih ve 3/6182 sayılı kararla, Devlet Demiryolları ve Limanları İşletme Genel Müdürlüğü memur ve hizmetlilerine verilecek harcırah, tazminat ve tahsisatlar hakkındaki tüzüğün dördüncü, beşinci, on üçüncü, on altıncı, yirmi birinci maddeleri değiştirilmiş ve keza bu tüzüğe bazı hükümler eklenmiştir [Resmî Gazete, 14 Ağustos 1947, sayı: 6684].

§ Bakanlar Kurulunun 24/7/1947 tarih ve 3/6231 sayılı kararla, 27/4/1939 tarihli ve 2/10848 sayılı kararla yürürlüğe konulmuş olan «bina vergisi tüzüğü» nün sekizinci maddesinin «A» fıkrasının birinci ve ikinci bentleri şu şekilde değiştirilmiştir: 1) Yeniden yapılan binalar, beşinci maddede yazılı süre içinde bildirim verilmek şartile inşaatın bitmesinin müsadif olduğu yılı kovalıyan üç bütçe yılı geçtikten sonra vergiye bağlanır. İlâve suretile vukubulan inşaat hakkında da bu hüküm uygulanır. 2) Yeniden yapılar, inşaatın bitiminden evvel kısmen kullanılan binalar, kullanılmağa başlanılan her kısım için ayrı ayrı ve beşinci maddede yazılı bildirim verilmek şartile, her kısmın kullanılmağa başlandığının müsadif olduğu yılı kovalıyan üç bütçe yılı geçtikten sonra vergiye bağlanır [Resmî Gazete, 13 Ağustos 1947, sayı: 6683].

§ Bakanlar Kurulunun 2/8/1947 tarih ve 3/6291 sayılı kararla yürürlüğe konması kararlaştırılan «Çalışma Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü» sekiz bölüm ve kırk beş maddeden tereküp etmektedir. Teftiş Kurulunun görev ve yetkilerini tayin eden birinci bölüme göre, Teftiş Kurulu; a) merkez ve illerde Bakanlığa bağlı bütün kuruluş ve kurumların her türlü işlemlerini, b) buralardaki âmir, memur ve hizmetlilerin görevleriyle ilgili hal ve hareketlerini, c) iş yerlerinde çalışma mevzuatının uygulanış tarzlarını, incelemek, teftiş etmek ve gerekli soruşturmaları yapmakla görevlidir. Bu Kurul Çalışma Bakanlığına bağlı olup ayrıca Teftiş Kurulu bulunan Çalışma Bakanlığına bağlı kurumların teftişile de gerekli görüldükçe, Bakan tarafından görevlendirilebilir. Teftiş Kurulu, incelemeleri, teftişleri ve soruşturmaları Bakan adına yapar.

Tüzüğün ikinci bölümü Teftiş Kurulu Başkanının görev ve yetkilerini tayin etmektedir. Başkan: 1) Teftiş Kurulunu yönetmek, çalışmasını düzenlemek ve kontrol etmekle, 2) teftiş faaliyetlerinden elde edilen sonuç-

ların üzerinde gereken işlemleri yapmakla, 3) Bakanın göstereceği işler üzerinde bizzat teftiş, inceleme ve soruşturma yapmakla, 4) Teftiş Kurulu bürosunun işlerini düzgün bir şekilde yürütmekle görevlidir. Tüzüğün üçüncü bölümü de müfettişlerin görev ve yetkileriyle ilgili hükümleri muhteva bulunmaktadır. Nitekim, beşinci maddeye göre, müfettişlerin görevleri şunlardır: a) Bakanlığın merkez ve iller kuruluşlarına ait işlerde, kanun, tüzük ve yönetmelikler ile talimat, genelge ve emirlerin uygulanıp uygulanmadığı ve memur ve hizmetlilerin faaliyeti hakkında inceleme ve teftiş yapmak, b) Bakanlığa bağlı kurumların işlerinde, mevzuat, mukarerrat ve sair esasların uygulanıp uygulanmadığını incelemek ve teftiş etmek, c) teftiş ettikleri işlerde gördükleri yanlışlık, eksiklik veya yolsuzlukları tespit ederek bunları, işlerin daha iyi yürütülmesi ve memurların çalışmasından daha çok faydalanılması için, alınması gereken tedbirlerle birlikte Bakanlığa bildirmek, d) görevlerini yaparken öğrendikleri her türlü suç konusu olan yolsuzlukları derhal Bakanlığa bildirmekle beraber ilgililer hakkında hemen soruşturmaya başlamak, e) işlerinde mevzuata aykırı hareket ve eylemler olduğu haber alınır, yahut teftiş sırasında görülür veya öğrenilirse, bir cevaplı raporla o iş yerinin bağlı bulunduğu Çalışma Müdürlüğüne veya ilgili memura keyfiyeti bildirmek. Altıncı madde, müfettişlerin soruşturma yaptıkları işlerde Çalışma Bakanlığı memurlarile hizmetlilerine işten el çektirebilecekleri halleri tadat etmekte ve yedinci, sekizinci, dokuzuncu, onuncu, on birinci, on ikinci, on üçüncü, on dördüncü ve on beşinci maddeler de yine müfettişlerin faaliyetlerine müteallik hükümleri ihtiva eylemektedir.

Tüzüğün dördüncü bölümü müfettişlerin raporlarına, beşinci bölümü raporlar hakkında yapılacak işlemlere, altıncı bölümü de soruşturma işlerine taallük etmektedir. Yedinci bölümde ise müfettiş yardımcılarının seçimi ve müfettişlerin tayin tarzından bahs olunmaktadır ve müfettiş yardımcılarını müsabaka ile alındıkları gibi, bunların müfettiş tayin edilebilmeleri de ehliyet imtihanına tâbi tutulmuş bulunmaktadır. Nihayet, tüzüğün sekizinci bölümünde de, müfettişlerin teftiş işleriyle ilgili müteferrik hükümler yer almaktadır [Resmî Gazete, 23 Ağustos 1947, sayı: 6689].

§ Bakanlar Kurulunun 2/8/1947 tarih ve 3/6298 sayılı kararile yürürlüğe konması kararlaştırılan «Danıştay tüzüğü», üç bölüm ve doksan iki maddeden ibaret bulunmaktadır. Tüzüğün birinci bölümü meslek memurlarının görev ve yetkilerine tahsis olunmuştur. Birinci maddeye göre, Danıştay birinci başkanı, Danıştay'ın genel faaliyetlerinden sorumlu olup bütün kuruluşun düzenli ve iyi bir şekilde hizmetlerini yapmasına nezaret etmekle ve bu hususta gereken tedbirleri almakla ödevlidir. Birinci başkanın başlıca görev ve yetkileri şunlardır: a) Danıştay Genel Kurulu ile

Dava Daireleri Genel Kuruluna başkanlık etmek, b) bütçe itâ âmirliğini yapmak, c) dava dairelerine gelen işler arasında sayı bakımından bir nispetlilik görüldüğü takdirde bir daireye ilişkin işlerin bir kısmını diğer daireye vermek, d) Danıştay Kanununun onuncu maddesinin son fıkrası hükmü gözönüne alınarak üyeleri dairelere ayırmak, görülecek lüzum ve ihtiyaç üzerine bunları değiştirmek ve kurullarda geçici bir zaman için vukubulacak üye noksanını diğer dairelerden alınacak üye ile ikmal etmek; e) idare komisyonu, sınav komisyonu, kitaplık ve alım satım komisyonları gibi kurullara, gereken üyeleri tayin etmek ve bunları değiştirmek ve başyardımcı ve yardımcılarını vesair memurları daire ve kalem- lere vermek ve bunları ilgili daire başkanlarının düşüncesi alınarak değiştirmek, f) idarî dairelerden çıkan kararlardan Genel Kurulca incelenmesi icap edenleri bu Kurula vermek, g) idarî dairelerden ikisini birden ilgilendiren işlerin, iki daire tarafından karma halinde, yapılmasını ve idarî dairelerden birinden karara bağlanmış bir işin başka bir idarî daire tarafından incelenerek karara bağlanmasını sağlamak, h) idarî davalardan Dava Daireleri Genel Kurulunca görülmesini uygun gördüklerini bu kurula vermek, i) içtihadın birleştirilmesini veya değiştirilmesini gerektiren işleri Dava Daireleri Genel Kuruluna vermek, ı) kanuna müstenit izinleri vermek (bunların hizmeti müteessir etmiyecek münasip zamanı ilgili daire başkanlarının düşüncesi alınarak tedpit edilir).

Tüzüğün ikinci maddesi daire başkanlarının, üçüncü maddesi üyelerin, dördüncü ve beşinci maddeleri genel kâtibin, altıncı ve yedinci maddeleri Başkanun sözcüsü'nün, kanun sözcülerinin, sekizinci maddesi başyardımcıların, dokuzuncu maddesi yardımcılarının görev ve yetkilerinden bahsetmektedir.

Birinci bölüme dahil bulunan 11—15 inci maddeler İdare Komisyonu ve Sınav Kurulu ile ilgili hükümleri ihtiva eylemektedir. On birinci madde idare komisyonunun teşekkül tarzından, on ikinci madde bu komisyonun görevlerinden, on dördüncü madde Sınav Komisyonunun teşekkül tarzından bahsetmektedir. Yine birinci bölüme dahil bulunan kalem ve hizmetliler ve âmir ve memurların görev ve yetkileriyle ilgili bulunan 16—27 nci maddeler, sicil ve evrak müdürlüğünün, yazı işleri kalemi şefliğinin, ayniyat muhasebe mutemetliğinin, harç memurluğunun, kitaplığın, kâtipler ve daktiloların, alım satım komisyonunun vazifeleriyle ilgili hükümleri muhtevî bulunmakta ve keza yine aynı bölüm içinde yer alan 28—29 uncu maddeler de araverme ve izin hakkında gereken esasları tespit etmektedir.

Tüzüğün ikinci bölümü İdarî Dairelerde ve Genel Kurulda işlerin görülmesi usulile ilgili hükümleri havi bulunmaktadır. Otuzuncu maddeye göre idarî dairelere havale edilen evrak deftere kaydolunduktan sonra

Daire Başkanına verilir. Başkanlar işin mahiyetine göre üyelere veya yardımcılarından birini raportör tayin ederek ve mesele ivedili ise bu husus da işaretlenerek dosya raportöre verilir. Raportör işi inceledikten sonra, düşüncesini Başkanın tensibine göre, sözle veyahut yazılı olarak Kurula arzeder. Kanunî süreli işler süresi içinde ve ivedili işler önceye alınarak ve diğerleri sıra gözetilerek yürütülür. Yapılan tartışma ve görüşme sonucunda oy birliğiyle veya çoklukla karara bağlanır. Dairelerde görüşme yeter sayısı beştir.

Otuz dördüncü maddeye göre, Genel Kurul, Danıştay Birinci Başkanlığı bulunmadığı takdirde, Daire Başkanlarından başkanlığa seçimleri itibarile en kıdemlisinin ve kıdemde eşitlik halinde en yaşlısının başkanlığı altında Daire Başkanlarıyla Genel Kâtip ve üyeler hazır olduğu halde toplanır. Görüşmeleri takip etmek üzere, lüzumu halinde, meslek memurları ve tutanak için de kâtipler bulundurulur. Kırk ikinci maddeye göre, Genel Kurulda görülmeye başlanan iş hakkında ilkönce o işe karar veren dairenin başkanı yahut dairede o işe raportörlük eden üye tarafından izahat verildikten sonra işin görüşmesine girişilir. Tüzüğün kırk altıncı, kırk yedinci, kırk sekizinci, kırk dokuzuncu, ellinci maddeleri müzakere usulü, elli bir ve müteakip maddeleri de oyların verilme tarzı hakkında hükümler vazetmektedir.

Tüzüğün üçüncü bölümü idare davalarını yargılama usulüne tahsis olunmuştur. Elli altıncı maddeye göre, idare davaları, Danıştay Birinci Başkanlığına karşı yazılmış bir arzihalle açılır. Dava arzihallerinde: a) tarafların adı, soyadı (tüzelkişilerin unvanı), b) fertlerden olan tarafların ve varsa vekillerinin açık surette konutları, c) davanın esası ile dayandığı delillerin özetleri, d) davaya konu olan karar veya işlemin tefhim, tebliğ veya ittilâ tarihleri, idarenin sükûtuna karşı ise müracaat tarihi yazılı olmak ve müsbit evrakın ve tebliğ edilmiş olan kararların asılları veya tasdikli suretleri ilişik bulunmak lâzımdır. Elli yedinci maddeye göre, dava arzihalleriyle davaya ilişkin her türlü evrakın mukabil taraf sayısınca birer suretinin arzihale bağlı bulundurulması şarttır. Elli sekizinci maddeye göre, dava arzihalleriyle cevap lâyhalarının ve davaya ilişkin her türlü evrakın Danıştay Birinci Başkanlığına gönderilmek üzere ilgililerin buldukları yerin en büyük mülkiye âmirine (vali, kaymakam, bucak müdürleri) ve yabancı memleketlerde Türkiye Cumhuriyeti elçiliklerine veya konsolosluklarına verilmesi de caizdir. Elli dokuzuncu maddeye göre, Danıştay Birinci Başkanlığına verilen dava arzihalleri harç ve kaydiyesi alındıktan ve daire numarası işaret olunarak ve tarih konularak havalesi yapıp evrak kalemince kaydı yapıldıktan sonra ait olduğu dava dairesine tevdi olunur. Altmışıncı maddeye göre, en büyük mülkiye âmirine veya

elçiliklere veyahut konsolosluklara verilmiş olan dava arzihalleri, harç ve kaydiyesi alınarak, o makamların kayıt defterlerine yazılır ve arzihaller üzerine de tarihi ve numarası işaret olunur. Bu kayıt dava açma müddetinin tespitine esas tutulur.

Altmış ikinci maddeye göre, Danıştay'a dava açmak süresi, her türlü işlem ve kararların ilgililere usulüne göre tefhim veya tebliğinden veyahut idarî vazifelerin yapılması vazifesile vukubulan fiiller hakkında icraya ıttıla tarihinden başlayarak doksan gündür. Özel kanunlarda gösterilmiş olan süreler mahfuzdur. Altmış üçüncü maddeye göre, İdare Kurullarıyla yargıya yetkisi olan idarî mercilerden yargı yolile çıkan kararlara karşı yapılacak temyiz yolile başvurma süresi de doksan gündür. Bu süre, kararların usulüne göre tebliğ veya tefhiminden başlayarak yürür. Özel kanunlarda gösterilmiş olan temyiz süreleri mahfuzdur. Altmış dördüncü maddeye göre, idare davalarına konu olabilecek bir karar verilmesi için ilgililerin idarî mercilere yapacakları başvurular sonuçsuz kalır, dört ay devam eden bir sükûtle karşılaşırsa bu hal istemin reddi sayılır ve bu sürenin bitmesinden sonra altmış ikinci maddede yazılı mühlet içinde dava açılabilir. Bu halde, dört aylık sürenin tamamlandığını gösterir idareye başvurma tarihini taşıyan evrak puslası varsa bunun da arzihale iliştirilmesi lâzımdır.

Tüzüğün 67—72 nci maddeleri idare davalarında tebliğlere, 73—83 üncü maddeleri inceleme, duruşma ve temyize, seksen dört ve müteakip maddeleri de görüşmeye ve hükme müteallik hükümleri ihtiva etmektedir [Resmî Gazete, 26 Ağustos 1947, sayı: 6691].

Ş Bakanlar Kurulunun 2/8/1947 tarih ve 3/6300 sayılı kararile yürürlüğe girmesi kararlaştırılan «Belediye yapı ve yollar tüzüğü», üç bölüm ve on dokuz maddeden ibaret bulunmaktadır. Birinci madde beldelelerin halihazır haritalarının, ikinci madde beldelerin müstakbel plânlarının ne tarzda yaptırılacaklarına, üçüncü madde de arsaların birleştirme ve dağıtılmasına, dördüncü madde kadastro durumunun belirtilmesine, beşinci madde kadastro durumunun harita paftalarına geçirilmesine, altıncı madde zemin üzerinde inceleme ve yol yönlerinin kesin olarak belirtilmesine, yedinci madde zayıf hesabına, sekizinci madde yeni plânde yer gösterilmesi mümkün olmayan arsalarla, dokuzuncu madde binasız veya seyrek binalı yerlerde parselasyon'a, onuncu madde nispeten sık binalı olan yerlerde parselasyon'a, on birinci madde parsel hesap cetvellerine, on ikinci madde parsel plânlarının tersimine, onanması ve işleme konmasına, on üçüncü madde yeni parsellerin zemine uydurulmasına, on dördüncü madde binaların kat adedine, inşa tarzına, arsa genişliğine, on beşinci

madde bina çıkıntılarında, on altıncı madde binaların merdiven basamaklarının uzunluklarına, on yedinci madde şimendifer hatları kenarlarında boş bırakılacak sahalara müteallik hükümleri ihtiva etmektedir [Resmî Gazete, 16 Ağustos 1947, sayı: 6686].

E) YÖNETMELİKLER:

§ Bakanlar Kurulunun 28/6/1947 tarih ve 3/6060 sayılı kararile «Basın Kartı Yönetmeliği» nin üç ve onuncu maddeleri şu şekilde değiştirilmiştir: «Madde 3 — Aşağıda yazılı olanlar sarı basın kartı alırlar: a) gazete ve dergilerde aylıkla ve Matbuat Kanununun yirmi birinci maddesine göre beyannamesi verilmiş olarak çalışan muhbir, muhabir, başmuharrir, muharrir, mütercim, ressam, fotoğrafçı ve musahhihler, b) Rotatifte basılan günlük gazetelerin müdürleri, c) günlük ve en çok haftalık gazete veya dergilerde devamlı olarak ve bir ücret karşılığında yazı yazan muharrirler, ç) Türk haber ajanslarının asli kadrolarına dahil müdürleri ile a fıkrasında sayılan mensupları, d) onuncu maddede yazılı gazete ve dergilerin sahiplerinden birisiyle, dergilerin ve günlük olmayan gazetelerin ve günlük küçük gazetelerin yazı işlerini fiilen idare edenlerden birisi, e) günlük büyük gazetelerin yazı işlerini fiilen idare edenlerden en çok ikisi». «Madde 10 — En az ayda bir defa yayımlanan ve ilân mahiyetindeki sayfeleri tamamının yarısını geçmiyen gazete ve dergilerin sahipleriyle yazı işlerini fiilen idare edenler, üçüncü maddedeki hükme dahil sayılırlar. Şu kadar ki, üçüncü maddedeki hükümlerden faydalanabilmek için günlük gazetelerin en az iki aydanberi, haftalıkların altı aydanberi, on beş günlüklerin bir yıldanberi ve aylıkların da en az iki yıldanberi, fasılasız bir surette yayımlanmakta olması şarttır. Ancak bu süreler, basın mesleğine ilk girenler için, ayrıca iki yıl olarak hesaplanır. Gazete veya dergi sahipleriyle bunların yazı işlerini fiilen idare edenler, yukarıda yazılı iki yıllık meslekî staj süresini herhangi bir suretle geçirmemiş bulunuyorlarsa, kendilerine sarı basın kartı verilebilmek için, intisap ettikleri gazete veya dergilerde aranmakta olan iki aylık, altı aylık, bir yıllık veya iki yıllık süreleri bu sıfatlarla doldurmuş bulunmaları şarttır» [Resmî Gazete, 11 Temmuz 1947, sayı: 6655].

§ Bakanlar Kurulunun 24/7/1947 tarih ve 3/6203 sayılı kararile, «Elektrik tesisatı işlerinde serbest ve müstakil olarak çalışmak isteyenlere Bayındırlık Bakanlığınca verilecek ehliyetnameler hakkındaki yönetmelik» ile «dahili tesisat yönetmeliği» nin ve «dahili tesisat fennî şartlaşması» nin yürürlüğe konulmasına dair olan 19/9/1939 tarihli ve 2/11976 sayılı karar kaldırılmıştır [Resmî Gazete, 12 Ağustos 1947, sayı: 6682].

F) BAKANLAR KURULU KARARLARI;

§ Bakanlar Kurulunun 24/7/1947 tarih ve 3/6216 sayılı kararla, Türk Coğrafya Kurumunun genel menfaatlere yarar derneklerden sayılması kararlaştırılmıştır [Resmî Gazete, 12 Ağustos 1947, sayı: 6682].

§ Bakanlar Kurulunun 24/7/1947 tarih ve 3/6217 sayılı kararla, merkezi Ankarada bulunan «Türkiye Hayırlar Yaptırma ve İdame Ettirme Derneği» nin genel menfaatlere yarar derneklerden sayılması kararlaştırılmıştır [Resmî Gazete, 12 Ağustos 1947, sayı: 6682].

§ Bakanlar Kurulunun 2/3/1947 tarih ve 3/6283 sayılı kararla, Türkiye Sağır, Dilsiz ve Körler Tesevüt Derneğinin genel menfaatlere yarar derneklerden sayılması kararlaştırılmıştır [Resmî Gazete, 25 Ağustos 1947, sayı: 6690].

R. G. O.

II

Mahkeme içtihatları

- A) Uyuşmazlık mahkemesi kararları; B) İdare mahkemeleri kararları;
C) Adalet mahkemeleri kararları.

C) ADALET MAHKEMELERİ KARARLARI

İki çeşit ceza gerektiren suçlarda dâva zamanaşımı
süresinin hesaplanması

T. C.
YARGITAY

TEVHİDİ İÇTİHAT GENELKURULU

Esas No. : 3
Karar No. : 15
Tarihi : 7/5/1947

Frengi tedavisine devam etmeyenler hakkında Umumi Hıfzıssıhha Kanununun 291 inci maddesinin matufu olan Türk Ceza Kanununun 526 ncı maddesinde yazılı hafif hapis ve hafif para cezalarından hangisinin zamanaşımı hesabında esas tutulması lâzımgeldiği noktasından Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesinin 19/11/1945 tarih ve 11896/10620 ve 28/6/1946 tarih ve 7546/8246 sayılı kararları arasında hasıl olan uyuşmazlığın giderilmesi C. Başsavcılığının 22/2/1947 tarihli ve 503 sayılı yazisiyle istenilmesine mebni toplanan Tevhidi İctihat Genelkurulunda keyfiyet inceleterek, sonuçta;

Türk Ceza Kanununun 526 ncı maddesi «bir aya kadar hafif hapis veya elli liraya kadar hafif para cezasına mahkûm edilecekleri» yolunda

sarahatı ihtiva eylemektedir. Hafif hapis cezasının son haddi, bir ay ve hafif para cezasının son haddi ise, elli liradan ibaret olup Türk Ceza Kanununun 102 nci maddesinin beşinci bendinde bir aydan ziyade hafif hapis veya otuz liradan ziyade hafif para cezasını müstelzim fiillerin dava zamanasını süresi iki sene ve altıncı bendinde de bundan evvelki bendde beyan olunan miktardan aşağı cezaları müstelzim kabahatlerde dava zamanasını süresi altı ay olarak gösterilmiş olmasından dolayı bu cezalardan hafif hapis cezasının son haddinin esas tutulması halinde sözü geçen altıncı bendi hükmünce dava zamanasını süresinin altı ay ve hafif para cezasının münteha haddinin esas tutulması halinde de mezkûr beşinci bend gereğince iki sene olması gibi birbirine uygun düşmiyen bir netice ile karşılaşılmaktadır.

Kanun; bir suçluya mahkemece tayin ve tertip edilecek cezayı zamanasının hesaplanmasında esas tutmuş olsaydı, ve Ceza Kanununumuzun mehazı olan İtalya Ceza Kanununun 91 inci maddesinde olduğu gibi 102 nci maddede dahi «hükmolunması icap eden ceza» tâbiri bulunsaydı bir maddede mevcut cezalardan mahkemece hafif hapis cezasının tayin edileceği yerlerde bu cezanın ve hafif para cezası tertip olunacağı yerlerde de hafif para cezasının son haddinin gözönünde bulundurulması ve ona göre zamanasını süresinin hesap edilmesi mümkün olurdu. Türk Ceza Kanunu dava zamanasının hesap edilmesinde hükmedilecek cezayı esas tutmuş, yalnız, o suçun istilzam ettiği cezayı gözönünde bulundurmamıştır.

Suçun istilzam ettiği ceza esas tutulmuş olunca mahkemenin de bu esası takip etmesi ve vereceği cezayı değil kanun maddesinde yazılı cezayı nazara alması icap eder. Türk Ceza Kanununun 102 nci maddesinin beşinci ve altıncı bendleri altında kabul ettiğimi zamanasını süresi ile ayrı, ayrı maddelerde müstakillen mevzu hafif hapis ve hafif para cezaları hakkında olduğu için neveleri bir maddede yazılı şahsî hürriyeti bağlayıcı ceza ile malî cezalar ayrı, ayrı maddelerde yazılmış gibi telâkki edilerek ve cezaların nevi ve mahiyetine bakılmıyarak mütalâa yürütülmesi Türk Ceza Kanununun suçlara ait davaların zamanasında suçların neveleri ve ceza miktarları bakımından tâbi olduğu tefrik esasına muhalif düşer.

Her ne kadar 526 ncı maddenin tatbikını istilzam eden fiillerin dava zamanasının, hafif hapis cezasının son haddi itibariyle 102 nci maddenin altıncı bendi hükmü dairesinde hesap edilmesine dair olan 18/11/1936 tarihli İçtihadı Birleştirme Kurulu kararından sonra 526 ncı madde değiştirilerek bu maddedeki bir ay hafif hapis ve elli liraya kadar hafif para cezası ibaresi arasına «veya» edatı ilâve edilmiş ise de; hafif hapis cezasının hafif para cezasından nevi itibariyle daha ağır olmasına ve böyle iki nevi cezayı ihtiva eden bir maddeye uyan suçun dava zamanasının hesaplanmasında ağır neviden olan cezanın esas tutulması, hem suçları cürüm ve kabahat diye bir taksime tâbi tutan ve birbirine nispetle ağırlıkları derecesini gösteren 11 inci maddedeki tertibe ve hem de ceza zamanasından bâhis olan «neveleri başka başka cezaları havi olan hükümler, en ağır ceza için konulmuş olan müddetin geçmesiyle ortadan kalkar» yolunda sarahatı ihtiva eyleyen 112 nci madde ile kabul olunan esasa uygun bulunmaktadır.

526 ncı maddede mevcut olan ve neveleri başka, başka bulunan ceza-

ların tadilât sırasında «veya» edatı ile ayrılarak hafif para cezasının hafif hapis cezasına munzam ceza olmaktan çıkarılması; ve bu maddedeki cezalardan her hangi birinin verilmesinde mahkemenin muhayyer bırakılmış olması; neveleri ayrı, ayrı olmak üzere bir maddede yer almış olan cezalardan nev'en daha ağır olan cezanın zamanaşımında esas tutulması hakkındaki esas kaideyi bertaraf edemez.

Netice;

Yukarıda beyan ve izah olunan sebeplere göre Türk Ceza Kanununun 526 nci maddesine uygun suçlara ait dava zamanaşımının, bu maddede neveleri başka başka olmak üzere gösterilen cezalardan hürriyeti bağlayıcı olan ve nev'en hafif para cezasından ağır bulunan hafif hapis cezasının son haddi itibariyle Türk Ceza Kanununun 102 nci maddesinin altıncı bendi hükmünce altı aylık müddete tâbi olması icap ettiğine ilk oturumda üçte iki çoğunluk hasıl olmadığından bu toplantıda salt çoklukla 7/5/1947 tarihinde karar verildi.

* * *

Yargıtay Tevhidi İçtihat Genel Kurulu, yukarıki kararile kanunun bir boşluğunu doldurmuş bulunmaktadır. Filhakika Kanunumuz, ceza davasının zamanaşımına uğraması için gereken sürenin uzunluğunu, suçları altı gruba ayırarak ve her grup için ayrı süreler göstererek tespit etmiş, bu sürelerin tayininde suçluya neticede verilecek cezanın değil, fakat suçun müstelzim olduğu cezanın esas tutulacağı kaidesini koymuş, sürenin başlangıcının ve sonunun nasıl hesaplanacağını açıklamış, hülâsa süreye ait hemen her hususu tanzim etmiş iken sürenin tayininde esas tutulacak cezanın intihabı hakkında hiçbir hüküm sevketmemiştir. Süreler gruplara yani suçların cezalarının nevi ve miktarına göre tayin edilecektir. Ceza Kanununun 102 nci maddesinin koyduğu kaide budur. Fakat bir suçun birden fazla neviden cezası olması ve bu cezaların nevi ve miktarları bakımından ayrı ayrı süreleri gerektirmesi halinde ne yolda hareket edilecektir? Meseleyi kanaatimizce iki safhada mütalâa etmek lâzımdır:

A — Birden fazla cezanın verilmesi mecburî olan hallerde sürenin tayininde hangisi nazara alınacaktır?

B — Birden fazla cezadan birinin seçilerek verilmesi hâkimin takdirine bırakılan hallerde sürenin tayininde hangi ceza esas tutulacaktır?

Şimdi bu iki meseleyi ayrı ayrı inceliyelim:

Birinci mesele: Birden fazla cezanın verilmesi mecburî olan hallerde zamanaşımı süresinin tayininde hangisi nazara alınacaktır?

Bu mesele, yukarıki kararda da işaret edildiği veçhile 18/11/1936 tarih ve 26-35 sayılı Tevhidi içtihat kararile [1] halledilmiş bulunmaktadır.

[1] YUTİGK: 18/11/1936, 26-35. *Temyiz kararları 1936*, s. 26.

526 nci maddenin o zamanki şeklinde suçun cezası bir aya kadar hafif hapis ve elli liraya kadar hafif para cezası idi. Sürenin, hafif hapse göre hesaplanırsa 102 nci maddenin altıncı bendi gereğince altı ay, hafif para cezasına göre hesaplanırsa beşinci bende göre iki sene olması icap etmekte idi. 1936 tevhidî içtihat kararı altı aylık süreyi kabul etti. Gerekçe olarak da şunlar gösterilmişti:

I — Ceza Kanununun mevkiî meriyete vaz'ına müteallik kanunun 20 nci maddesine göre «hapis cezasına ferî olan cezayı nakdiler, fiilin nevi ve mahiyetini tayine esas olmaz». Fiilin nev'ini tayine yaramıyan bir ferî ceza ile suçun nev'ini tayine imkân yoktur ki ona göre müruruzaman müddetini tespiti imkân olsun.

II — Süre daha ağır cezaya göre hesaplanmalıdır. Nitekim ceza zamanasını bahsinde kanun, «nevileri başka başka cezaları havi hükümler, en ağır ceza için konulan müddetin geçmesiyle ortadan kalkar» diyen 112 nci maddesi ile bu yolda bir hüküm sevk etmiştir.

Şu halde mesele, en ağır cezanın tayini meselesine irca edilmiş olmaktadır. Tevhidî içtihat kararına göre:

a) Hafif hapis cezası, hafif para cezasından daha ağırdır. Çünkü kanun cezaları 11 inci maddede en ağırından başlayarak ağırlıkları derecelerine göre sıralamıştır. Hafif hapis, sırada hafif paradan önce gelmektedir.

b) Hafif hapis cezası, hafif para cezasından daha ağırdır. Çünkü cisme tevcih olunan cezalar, mala müteallik cezalardan daha ağırdır.

Görülüyor ki, tevhidî içtihat kararı birisini kanundan diğerini nazariyattan aldığı iddia ettiği iki delille, bir aya kadar hafif hapis cezası ile elli liraya kadar hafif para cezasından birincisinin daha ağır olduğu neticesine varmış bulunmaktadır.

Bu netice ve karar, kanaatimizce doğru değildir.

I — Evvelâ, meriyet kanununun 20 nci maddesine dayanılmış olmasını tenkit edeceğiz. Bu madde, Ceza Kanununun meriyetinden önce neşrolunan kanunlarda yalnız hapisten ve yalnız «cezayı nakdi» den bahsedilmesi sebebiyle, bunların yeni kanundaki karşılıklarını bulmak, bugünkü hapis veya hafif hapse yahut bugünkü ağır veya hafif para cezasına tekbül ettiğini tayin etmek gayesile sevk edilmiştir. Hapis için âzamî haddin bir seneyi, para cezası için 200 lirayı geçmemesi halinde bu cezaları müstakillen gerektiren fiillerin kabahat sayılarak cezalarının da hafif hapis veya hafif para cezası addolunacağı birinci fıkra ile kabul edilmiştir. Hem hapis hem para cezası vazolunan hallerde ne yapılacağı ikinci fıkrada

gösterilmiş ve yalnız hapis cezasına bakılacağı kaidesi konulmuştur. Tevhidi içtihat kararında «bunun sadece intikal devresi tatbiklerine münhasır olduğu iddiası, kanunî hiçbir sarahat ve delâlete istinat etmemektedir», «Bu kaide, sonradan kaldırılmış olmadıkça, şümulüne giren bütün hâdiselerde her zaman tatbik olunmak gerektir» denilmiştir. Halbuki bu hükmün intikali oluşu meriyet kanununda yer alması ve hattâ tamamen intikali olan ve eski kanunlarda nev'i gösterilmemiş olan cezaların yeni kanuna göre nev'ini tayinden bahseden bir maddenin ikinci fıkrasının mevzuunu teşkil etmesiyle sabit olan bir hakikattir. Kanun koyucu, ileriye ait bir hüküm koymak isteseydi, Ceza Kanununun mevkiî meriyete vaz'ına dair kanuna değil, asıl Ceza Kanununa, 112 nci maddenin ikinci fıkrasına mütenazır bir şekilde, 102 nci maddeye bir ikinci fıkra ilâve eder ve eğer hapis ile ağır para cezası, yahut hafif hapis ile hafif para cezası birlikte gösterilmişse bunlardan yalnız hapis veya hafif hapis cezasının esas tutulacağı şeklinde bir hüküm sevkederdi. Nitekim yeni İtalyan kanunu böyle yapmıştır (CPI, 157/4). Bu takdirde de ya yeni İtalyan kanununun kabahatlerde yaptığı gibi iki çeşit süreden uzununu hafif hapse, kisasını hafif para cezasına tahsis ederek karışıklığa mâni olmak, yahut belli bir suçun birlikte verilecek veya birisi seçilecek cezalarının miktarlarını tespit ederken para cezasının zamanaşımı bakımından hürriyeti bağlayıcı cezadan daha ağır olmamasına dikkat etmek lâzımdır. Nitekim mehzaz İtalyan kanununda bir aydan ziyade hafif hapis veya üç yüz lireden yukarı hafif para cezalarını istilzam eden kabahatler için iki senelik, daha aşağı cezaları istilzam eden suçlar için altı aylık süre kabul edildiği içindir ki bizim 526 nci maddeye tekabül eden 434 üncü maddesinde bir aya kadar hafif hapis ve üç yüz lirate kadar hafif para cezası vazolunmuş, para cezasının iki senelik süreyi gerektirecek şekilde üç yüz lireden aşmamasına dikkat olunmuştur. Bizde ne o, ne beriki yapılmıştır [2] ve bunun içindir

[2] 1325 (1909) senesinde Adliye Nezareti tarafından mehzaz İtalyan kanunu aynen esas tutularak hazırlanıp nesrolunan «Ceza Kanunu lâyihası», bugünkü 102 nci maddemize tekabül eden maddesinde «bir aydan ziyade tevkif ve 15 liradan ziyade cezayı nakdî» yi müstelzim kabahatlerde iki senelik süre kabul ettiği için 526 nci maddeye tekabül eden 434 üncü maddesindeki kabahatli bir aya kadar tevkif ve 15 liraya kadar cezayı nakdî ile cezalandırmıştı. Adliye Vekâletince hazırlanıp 1925 senesinde bastırılan «Türk Ceza Kanunu lâyihası» da bugünkü 102 nci maddeye tekabül eden 130 uncu maddesinde kabahatler için seyyanen altı aylık süre kabul etmiş ve 526 nci maddeye tekabül eden maddesindeki suç da on dört güne kadar hapis veya on dört liraya kadar cezayı nakdî ile cezalandırmıştı. Her iki lâyihada da zamanaşımı bakımından para cezasının, hürriyeti bağlayıcı cezadan ağır olmamasına dikkat edil-

ki böyle bir mesele karşısında bulunuyoruz. Hülâsa, intikali bir hükmü, Ceza Kanununun meselâ zamanaşımı gibi hususlarına müteallik bir meselenin hallinde kullanamayız. Hapis cezasına ferî olan para cezalarının kabahat veya cürüm olduğunu tayinde esas olmayacağı kaidesi, sürenin hesabında esas tutulacak cezanın tayininde ihtiyacımızı karşılarsa idi, tabiatile meselemizi bu yolda halledecektik. Fakat meriyet kanununda olduğu halde daima ve her hâdisede mer'î olduğu için değil, elimizdeki meselenin bu yolda halli gerektiği için tatbik edecektik. Bu noktaya hangi cezanın daha ağır olduğunu tayini bahsinde de temas edeceğiz.

II — Tevhidi içtihat kararının, en ağır cezanın esas tutulmasını kabul edişi çok doğrudur. Ceza davası zamanaşımı süreleri suçun ağırlığına göre hesaplanmış, suçun ağırlığını tayin için de cezanın ağırlığı esas tutulmuştur. Şu halde en ağır ceza hangisi ise süre ona göre hesaplanacaktır. Bu noktaya kadar mutabıkız. Fakat en ağır ceza nasıl tayin edilecektir? Tevhidi İçtihat Genel Kurulu, suçun miktarları belli cezalarına bakmayıp sadece neviler arasında bir mukayese yapmak suretile, kanaatimizce tamamen nazari sahada kalmıştır. Meselenin nazari bir şekilde vazedilmiş olması da neticeyi mutlaka haklı çıkarmamaktadır. Her hafif hapis cezası, her hafif para cezasından mutlaka daha ağır mıdır? Cisme karşı cezaların mala karşı cezalardan daima daha ağır olduğu hakkında doktrince kabul edilmiş mutlak bir kaide var mıdır? Bu suallere hayır cevabını vermekte tereddüt etmiyeceğiz. Nitekim sayın hocamız Tahir Taner [3], lehde kanunun tatbiki bakımından cezaların ağırlık ve hafifliğini tetkik ederken Ceza Kanununun 40 ıncı maddesinden faydalanmış, fakat bugünkü para kıymetine nazaran bir günlük mevkufiyetin bir liraya muadil tutulması keyfiyetinin üzerinde durulacak bir mesele olduğunu ilâve etmiştir. Keza değerli arkadaşımız Faruk Erem [4] de ancak müddetleri müsavi olan cezalarda mahiyete bakılacağını, müddetleri müsavi olmıyan cezalarda müddet farkı büyük ise müddetin esas tutulmasının yerinde olacağını söylemekle, müddetin ne vakit büyük addolunacağı meselesini halletmemiş olmasına rağmen, sadece mahiyete bakılmıyacağını açıkça göstermiş-

---

mişti. Fakat Meclise sevkedilip aynen ve maddeleri müzakere edilmeden kabul edilen bugünkü kanun her nedense hafif hapsin otuz güne kadar, hafif para cezasının da elli liraya kadar olabileceği kaidesini koymuştur.

[3] TANER: *Ceza hukuku ve Türk Ceza Kanunu serhi*, ikinci tabı (basılmaktadır), 1947, s. 182.

[4] EREM: *Türk Ceza Kanununun ikinci maddesi*, Adalet Dergisi, 1946, sayı: 8, s. 796.

tir. Görülüyor ki bir gün hafif hapsin, sırf hafif hapis olduğu ve cisme taallük ettiği için meselâ elli lira hafif para cezasından ağır sayılması gerektiği iddiası, tamamen mücerret bir iddiadır.

Mücerret olarak hafif hapis cezasının, hafif para cezasından daha ağır olduğu kabul olunsa bile, Tevhidi İçtihat Genelkurulunun halline memur olduğu mesele, bu değildi. Genelkurula, zamanaşımı süresini tayin bakımından bir aya kadar hafif hapis cezası ile elli liraya kadar hafif para cezasından hangisinin daha ağır olduğu sorulmakta idi. Bu sualı de basit bir sıra ve tertip meselesi imiş gibi halletmeğe imkân yoktur. Sür-günün, hapisten sonra geliyor diye daima hafif telâkkisine imkân olmadığı gibi. Ağırılık, hafiflik hangi bakımdan aranıyorsa ona göre bir ölçü kabul etmek lâzımdır. Daha doğrusu kanun koyucu kanunu tanzim ederken her yerde aynı ölçüye göre hükümler koymalıdır. Fakat bunu kontrol etmek ve her bakımdan kabul edilen ölçüyü araştırmak muvafık olur. Meselâ lehde kanunun tatbiki bakımından sayın hocamız Tahir Taner'in, 40 ıncı maddedeki muadelet kaidesini ölçü olarak aldığı yukarıda zikrettik. Zamanaşımı süresi bakımından da aynı ölçünün kanun koyucu tarafından kabul edilip edilmediğini anlamak için 102 nci maddeye bakmak lâzımdır. Bu maddenin beşinci bendinde «bir aydan ziyade hafif hapis veya otuz liradan ziyade hafif para cezasını müstelzim fiillerde» sürenin iki sene olacağını beyan etmeyle, kanun koyucu bir ay hafif hapsi, otuz lira hafif para cezasına muadil tutmuş demektir. Şu halde 40 ıncı maddedeki ölçünün, kanun koyucu tarafından her yerde olduğunu söylemesek bile, zamanaşımı bakımından da kabul edilmiş olduğunu iddia edebiliriz. Bundan çıkaracağımız netice şu olacaktır ki, 526 ncı maddenin hem bir aya kadar hafif hapis, hem de elli liraya kadar hafif para cezası veren eski şeklinde bu iki cezadan elli liraya kadar hafif para cezası daha ağırdır. Kanunun müstakillen elli liraya kadar hafif para cezasile cezalandırdığı (A) fiilinin zamanaşımı süresinin iki sene olacağı tereddütsüz kabul edildiği halde, elli liraya kadar hafif para cezasile birlikte bir aya kadar hafif hapis cezası ile cezalandırılan (B) fiili için daha kısa bir süre kabul etmek, (B) suçunun (A) suçundan daha hafif olduğunu iddia etmek neticesine varmaz mı? Halbuki hem (A) suçunun cezasını hem de fazla olarak bir aya kadar hafif hapis cezasını vermekle, kanun koyucunun daha ağır bir şekilde cezalandırdığı (B) suçunu, (A) suçundan daha ağır addettiği, açık bir hakikattir.

İkinci mesele: Birden fazla cezadan birinin seçilerek verilmesi hâkimin takdirine bırakılan hallerde, zamanaşımı süresinin tayininde hangisi nazara alınacaktır?

526 ncı madde, 3038 sayılı kanunla 1936 yılında değiştirildiği zaman

ceza kısmına da dokunulmuştur. İki ceza arasındaki (ve) kelimesi yeni metinde (veya) şeklini almıştır. Bu suretle de hangi cezanın süre tayininde esas tutulacağı meselesi ortaya çıkmıştır. Yukarıda tahlil ettiğimiz 18/11/1936 tarihli tevhidî içtihat kararının ışığı altında, hafif hapis cezası esas tutulmakta devam olunuyordu. Fakat Yargıtay Dördüncü Ceza Dairesi 11/12/1945 tarihinde oybirliğiyle verdiği bir karar ile [5] gelenekten kendini sıyrarak ileri bir hamle yaptı ve «526 nci maddenin ihtiva ettiği iki cezadan birinin elli liraya kadar hafif para cezası olmasına ve 102 nci maddenin beşinci bendinde bunun zamanaşımı müddetinin iki sene bulunmasına göre» diyerek hafif para cezasının esas tutulması icap edeceğine karar verdi. Fakat aynı Dairenin 28/6/1946 tarihinde eski içtihadı döndüğünü görüyoruz. Bu karar elimizde olmadığından, reylerin dağılıp dağılmadığını bilmediğimiz gibi, gerekçesi olup olmadığı, varsa neden ibaret bulunduğu da meçhulümüzdür. Bu iki karar arasındaki uyumsuzluğun giderilmesi için toplanan Tevhidî İctihat Genel Kurulu da yukarıya aynen aldığımız kararını vermiş bulunmaktadır.

Tevhidî İctihat Genel Kurulu bu kararını şu mucip sebeplere dayamıştır:

1) Kanun, sürenin tayininde hükmolunacak cezayı değil, kanunda yazılı cezayı esas tutmuştur.

2) 102 nci maddenin beşinci ve altıncı bentlerinde yazılı zamanaşımı süreleri, ayrı ayrı maddelerde müstakillen konulmuş hafif hapis ve hafif para cezaları hakkındadır.

3 — Bir maddede yazılı hafif hapis cezası ile para cezasının ayrı ayrı maddelerde yazılmış gibi telâkki edilmesi, cezaların nevi ve mahiyetine bakılmaması demek olur ki bu da Türk Ceza Kanununun dava zamanaşımında suçların neveleri ve ceza miktarları bakımından yaptığı tefrik sistemine aykırıdır.

4) On birinci maddedeki tertip bakımından, hafif hapis cezası, hafif para cezasından daha ağırdır.

5) İki nevi cezayı ihtiva eden bir maddeye uyan dava zamanaşımı süresinin hesaplanmasında ağır neviden cezanın esas tutulması, ceza zamanaşımına ait 112 nci maddenin «neveleri başka başka cezaları havi olan hükümler, en ağır ceza için konulmuş olan müddetin geçmesile ortadan kalkar» esasına uygundur.

Şimdi bu mucip sebepleri birer birer tahlil edelim:

[5] Y14.CD: 11/12/1945, 11509-11729 (neşredilmemiştir).

1) Kanunda yazılı cezanın esas tutulduğunda, suçluya verilecek cezanın esas tutulmasının kabul edilmediğinde kimse tereddüt etmemektedir. Fakat bu kaide, varılan neticenin doğruluğunu nasıl ispat edecektir, bizim tereddüdümüz bu noktadadır. Kanunda yazılı ceza sistemini kabul etmek, sürenin elli liraya kadar hafif para cezasına göre mi yoksa otuz güne kadar hafif hapis esas alınarak mı tayin edileceği meselesini halletmez. Elli lira hafif para cezası da otuz gün hafif hapis cezası gibi kanunda yazılı bir cezadır.

2) Ceza Kanununun 102 nci maddesinin beşinci ve altıncı bentlerinde yazılı sürelerin, münhasıran ayrı ayrı maddelerde müstakillen mevzu cezalar hakkında kabul edilmiş olduğu tezi, kanaatimizce, mücerret bir iddiadır ve bu iddia, bizce, davayı ispata elverişli de değildir. Nitekim Tevhidi İctihat Genel Kurulu da, aynı maddede iki nevi ceza yazılmışsa ağır esas tutulacaktır, mülâhazasile yine bu bentlerdeki sürelerin aynı maddede birlikte mevzu cezalar hakkında da tatbik edileceğini kabul etmiş bulunmaktadır. Eğer sürelerin müstakillen mevzu cezalara mahsus olduğu tezi yalnız hafif para cezaları için ileri sürülecekse, bu takdirde de hafif hapis ile hafif para cezası arasında bu farklı muameleyi izah edecek bir sebep gösterilemeyecektir.

3) Bir maddede yazılı iki neviden cezanın ayrı ayrı maddelerde yazılmış gibi telâkki edilmesinin, cezaların nevi ve mahiyetini hiçe saymak olacağı fikrine de iştirak edemiyoruz. Ceza Kanunumuzun dava zamanlaşımında suçları cürüm ve kabahat diye ikiye ayırmış ve her suçun cezasının nevi ve miktarına göre gruplar ve gruplara göre de süreler tayin etmiş olduğunu inkâr etmiyoruz. Fakat süreyi hesaplamakta otuz gün hafif hapis nazara alındığı zaman kanunun sistemine uygun hareket edildiği halde, neden elli lira hafif para cezası esas tutulduğu zaman kanunun sisteminden ayrılmış olacağını anlamıyoruz. Bir maddede yazılı hafif hapis cezası ile para cezasının ayrı ayrı maddelerde yazılmış gibi telâkkisi, neden cezaların nevi ve mahiyetine bakılmaması demek olsun? Hafif hapis cezası esas tutulduğu zaman nasıl nev'i ve miktarı nazara alınarak sürenin altı ay olacağı iddia olunuyorsa, hafif para cezası esas tutulduğu zaman da, yine nev'i ve miktarı nazara alınarak, 102 nci maddenin beşinci bendine girdiği, yani sürenin iki sene olacağı neticesine varılmaktadır.

Meriyet kanununa istinadın yanlışlığını yukarıda arzetmiş bulunuyoruz. Bu maddeyi tatbik etsek bile suç yine kabahat olacak ve zamanlaşım bakımından bu neticenin bir tesiri bulunmayacaktır.

4) On birinci maddedeki sıra bakımından hafif hapsin, hafif para cezasından ağır olduğu iddiasını da, yukarıda birinci mesele dolayısıyla

18/11/1936 tarihli tevhidî içtihat kararını tahlil ederken arzettiğimiz sebeplerle, kabul edemiyoruz. Tekrar edelim ki, mesele mücerret olarak hafif hapis cezasının hafif para cezasından ağır olup olmadığı meselesi değildir. Elli liraya kadar hafif para cezasıyla otuz güne kadar hafif hapis cezasının mukayesesi bahis mevzuudur.

5) İki neviden cezayı ihtiva eden bir suça ait dava zamanaşımının süresini tayinde, Ceza Kanununun 112 nci maddesinden istifade edilmesi çok yerindedir. Bu husustaki düşüncelerimizi de yine birinci mesele dolayısıyla yukarıda arz etmiş bulunuyoruz. Fakat bu madde «en ağır nev'in» değil, «en ağır cezanın» esas alınacağını emreder. Mesele 30 gün hafif hapis ve elli lira hafif para cezasına mütedair kesinleşmiş bir hüküm elimizde olsa, ceza zamanaşımını hesaplamak için 112 nci maddenin «nevileri başka başka cezaları havi hükümler, *en ağır ceza için* konulan müddetin geçmesile ortadan kalkar» fıkrasını tatbik etmek lâzımgelecek, bunun için de hangi nev'in değil, hangi cezanın daha ağır olduğunu tayin zorunda kalacağız. 112 nci maddede elli lira hafif para cezası için dört senelik, 30 gün hafif hapis cezası için de on sekiz aylık süre kabul edildiğine göre, elli lira hafif para cezasını daha ağır olarak kabul etmekten başka çare yoktur. Ne kanun nev'en ağırlıktan bahsetmiştir, ne de nev'en ağırlık, miktarları muayyen iki cezadan birinin diğerine nazaran daha ağır olduğunu ispata kâfidir.

Hülâsa, yukarıda uzun uzadıya arzettiğimiz sebeplerle, sürenin tayininde aynı suç için mevzu cezalardan ağırlığının esas tutulması tezinden hareket etmekle beraber, ağır cezanın tayininde mücerret nev'e bakılması fikrini kabul etmiyor ve uzun sürenin daha ağır ceza için kabul edilmiş olmasını zamanaşımının esaslarına göre bir bedahet telâkki ettiğimiz için süresi daha uzun olan cezayı yani elli liraya kadar hafif para cezasını daha ağır sayıyoruz. Bu itibarla zamanaşımı süresinin iki sene olarak hesaplanması gerekeceği kanaatle işbu tevhidî içtihat kararına iştirak etmiyor ve Dördüncü Ceza dairesinin 11/12/1945 tarihli kararını kanuna daha uygun buluyoruz.

N. K.

* * *

Sayı hissenin kiraya verilmesi

T. C.

YARGITAY

TEVHİDİ İÇTİHAH GENELKURULU

Esas No. : 28

Karar No. : 15

Tarihi : 27/11/1946

Şayı hissenin hissedara kiralanabileceğine dair olan Yargıtay İcra ve İflâs Dairesinin 27/6/1935 ve Dördüncü Hukuk Dairesinin 7/3/1942 tarih

ve 740 sayılı ve Hukuk Genel Kurulunun 26/9/1934 tarih ve 3 sayılı kararları arasında aykırılık bulunduğu hakkındaki Emlâk ve Eytam Bankası Umum Müdürlüğünün 277/1943 ve 9410 sayılı yazısı üzerinde toplanan Tevhidi İctihat Umumî Heyetinde keyfiyet incelenerek;

Sonuçta;

Müşterek şeyin kiraya verilmek suretile menfaatinden faydalanmak hususu Medenî Kanununun 625 inci maddesi son fıkrasındaki temlikî tasarruflardan olmadığı gibi 624 üncü maddesinde misal olarak gösterilmiş olan ufak tefek onarmalara ve ziraat işlerine de benzetilemeyeceğinden bunun sözü geçen 624 üncü maddenin üçüncü fıkrasında yazılı tasarruflar çeşidinden mühim idarî bir tasarruf sayılması lâzımgelir.

Mühim sayılan bir idarî tasarrufu diğerlerinin haberi olmaksızın paydaşlardan birinin veya birkaçının yapmasına Medenî Kanun hükümleri müsait değildir. Kanun vazı, bu tasarrufu ancak müşterek mülkün yarısından fazlasına malik olan ve sayı itibarile de çokluk teşkil eden paydaşların birlikte yapabileceklerini kabul etmektedir.

Bu şart bulunmadıkça paydaşlardan bir kısmının mühim idarî tasarruflardan sayılacak bir hususa dair yapacakları tasarruflar ötekileri ilzam edemeyeceği gibi üçüncü şahıslarla kendileri arasında da bir bağlantı husule getirmez. Eğer müşterek şeydeki mülkiyet haklarının mahiyeti ve bağit yapmaya yetkilerinin derecesi hakkında üçüncü şahıslara yanlış malûmat vermiş veyahut sıfat ve yetkilerini saklamışlarsa bu haksız hareketlerinden dolayı onlara karşı haksız fiillere dair hükümler dairesinde mesul olurlar.

Kanun vazının mühim idarî tasarruflar için koyduğu bu ehliyet şartının üçüncü şahıslarla yapılacak bağitlara mahsus olup paydaşlardan birbiriyle yapacakları bu kabilden tasarruflara şümulü olmadığı yolunda bir tefsire her bakımdan kanunun metni ve ruhu müsait değildir. Çünkü, kiracının yabancı bir şahıs veya paydaş olması, tasarrufun mahiyetini değiştirmez. Kira bağiti paydaşlar arasında dahi yapılsa bu bağiti yapanlar yine mühim bir idarî tasarrufta bulunmuş olurlar. Bundan dolayı kanunda tayin edilmiş olan çokluğu teşkil etmiyen paydaşların diğer paydaşlardan birile yaptıkları kira bağiti taraflar arasında bir bağlantı vücuda getiremez.

Yalnız iki kişi arasında yarı yarıya müşterek olan bir şeyin paydaşlardan birinin kendi payını diğerine kiralaması halinde kiralayan taraf kanunun tayin ettiği çoklukta olmamakla beraber, bu şekilde yapılan tasarruf bütün paydaşların birlikte yapmış oldukları bir tasarruf olması bakımından, muteber sayılmak icap eder. Esasen kanun vazı bütün paydaşların birlikte her türlü tasarrufları yapabileceklerini bir asıl olarak kabul etmektedir. Bazı tasarrufları paydaşlardan herbirinin ve bir kısım tasarrufları da paydaşlardan muayyen bir çokluk teşkil edenlerin, yapabileceği hakkındaki hükümler, aslın müstesnası olarak konulmuş hükümlerdir. Hilâfına sözleşme bulunmadıkça, paydaşlar kanunun bu hükümleri dairesinde hareket etmek mecburiyetindedirler.

Paydaşlardan birinin müşterek gelir ve semerelerinden hissesine düşecek olan kısmı paydaşlarından birine veya üçüncü bir şahsa devretmesi hisselerin kiraya verilmesi demek değildir. Böyle bir bağit, devrolana an-

cak devredenin hissesini şeyi idare eden paydaşlardan istemek hakkını verir. Rey ve idare hakkını vermez. Çünkü rey ve idare hakkına malik olmak ancak o şeyde pay sahibi olmağa bağlıdır. Bir şeyde pay sahibi olmayanlar, onun idaresi içinde rey vermek hakkına malik olamazlar.

Bir paydaşın müşterek şeyin aynındaki payını üçüncü bir şahsa veya paydaşlardan birine kiralaması, esas bakımından da mümkün olmayan tasarruflardandır. Çünkü kiralayan sıfatını alan paydaş müşterek şeyi diğer paydaşlarla idare etmek mecburiyetinde olduğundan, kira bağıtı ile üstlendiği borcu yani bağıttan maksut olan kullanmaya salih bir şekilde teslim borcunu ne paydaşına ne de üçüncü bir şahsa karşı yerine getirmeğe, ve kira müddeti içinde de bu halde bulundurmağa muktedir değildir. Hattâ o şey paylar sayısınca hisselerine ayrılmış ve her bir hisse paydaşlardan birine bırakılmış olsa bile, yine bunların ayrı ayrı mühim idarî tasarruflardan olan kira bağıtı yapmağa yetkileri olmaz. Meğer ki kanunun tayin etmiş olduğu çokluk veya bütün paydaşlar buna müsaade etmiş olsunlar. Aksi takdirde böyle bir kira bağıtının diğer paydaşları da bağlanması ve bu halde bu hisseye ait kira müddeti bitmedikçe diğer paydaşların, Medenî Kanununun 627 nci maddesi mucibince haiz oldukları taksim ve şlyuun izalesini, istemek haklarını kullanmamaları lâzımgelir ki, bu yolda bir tefsirin kanunun hükümlerine olduğu kadar hukukun esash prensipelrine aykırı düşeceği açıktır.

Yukarıda yazılı düşünce ve sebeplerden dolayı, müşterek mülkte pay sahibi olan müteaddit şahıslardan birinin kendi payı hakkında gerek yabancı ve gerek paydaşlarından birisi ile, yapacağı kira bağıtının taraflar arasında bir bağlantı vücuda getirmeyeceğine ancak iki kişi arasında müşterek olan bir şeyin paydaşlarından birinin kendi payını diğerine kiralaması halinde bu kira bağıtının iki taraf arasında muteber bir bağlantı vücuda getireceğine 27/11/1946 tarihinde çoğunlukla karar verildi.

I. — Malın heyeti umumiyesinin hissedar tarafından kiraya verilmesi; butlanın mahiyeti bakımından tevhidî içtihat kararının tenkidi; doktrin ve Fransız Jürisprüdansı. II. — Hisse kirasının icar mefhumile kabili telif bulunup bulunmadığı; müşterek mülkiyet mefhumunun tahlili ve netice.

I. — Dikkat edilecek olursa Yargıtay meseleyi iki faraziye halinde vazetmiştir: a) hissedarlardan birinin bütün gayrimenkulü kiraya vermesi, b) veyahut sadece hissesini kiralamakla iktifa etmesi halleri. Her iki şıkta da Yargıtayın vasıl olduğu netice kira aktinin gerek taraflar ve gerek üçüncü şahıs mevkiinde olan diğer hissedarlar zaviyesinden bâtil olduğu yani gerek âkitleri ve gerek diğer hissedarları ilzam edemeyeceği merkezindedir [1].

[1] Kiranın hissedarlardan birine yapılmış olmasında önemli bir hususiyet görmediğimizden bu faraziyenin münakaşasına girişmemekteyiz. Bu nevi kiranın taşıdığı

Yargıtayın bu toplu olarak arzettiğimiz görüşüne karşı biz bazı ihtirazî kayıtların dermeyeran olunabileceği mütalâasındaız. Evveleminde hissedarlardan birinin bütün gayrimenkulü kiraya vermesi diğer hissedarları şüphesiz ki prensip itibarile ilzam edemez. Fakat daha ileri giderek bu gibi tasarrufların taraflar arasında dahi bâtil olduğunu söylemeğe lüzum var mı? Biz kendi hesabımıza buna lüzum görmüyoruz. Zira burada Yargıtayın tevhidî içtihat kararında belki hikâyeye tarikile veyahut belki de hukukî münasebeti tavsif sadedinde ifade ettiği gibi bir *ehliyet şartı* asla bahis mevzuu değildir.

Çünkü tebarüz ettirmek gerekir ki bir başkasının malı üzerinde tasarruf ehliyet mefhumuna değil sadece salâhiyet mefhumuna girer. Salâhiyetsiz bir kimsenin yaptığı muamele ise asıl salâhiyet sahibini ilzam etmemekle beraber bu muameleyi bizzat yapmış olan şahsı bağlar. Esasen salâhiyet ve ehliyet mefhumlarını birbirinden ayıran başlıca farklardan biri de budur (Von Tuhr, Torrenté-Thilo tercisi, sah. 196). Vakıa Von Tuhr, aktin üçüncü şahıslara nazaran bâtil ve tarafeyn arasında muteber sayılması keyfiyetinin karışık hukukî vaziyetlere müncer olabileceğini kaydediyorsa da bu farkın muhafazasını eşyanın tabiatına uygun görmekteyiz.

Filhakika kanunumuz bir başkasının fiilinin muteber bir surette taahhüt edilebileceğini kabul etmiş ve ademi ifa halinde müteahhidin zarar ve ziyamı ödeyeceği prensibini vazeylemiştir (B. K. m. 110). Bir başkasının malı üzerinde yapılan tasarruflar mal sahibinin icazetine iktiran etmediği vakit müteahhidin bu 110 uncu madde hükmüne kıyasen tazminatla mükellef tutulması gerekeceğine göre müteahhit tarafından âkidine karşı tekabbül edilen borcun esas itibarile ve âkitler arasında muteber bulunduğunu kabul iktiza eyler. Zira bu borcu taraflar arasında dahi doğrudan doğruya bâtil sayarsanız ademi ifasının tazminata yol açmayacağını kabul zaruretile karşılaşmış olursunuz; çünkü bir Genel Kurul kararında denildiği gibi bâtil bir taahhüdün ademi ifası tazminata mahal vermez [2]. Binaenaleyh salâhiyetsiz kimsenin yaptığı muameleleri sadece bâtil saymamak ve onlara izafî bir kıymet tanımak icazetin esirgenmesi halinde müteahhit tarafından ödenmesi gereken tazminata belki de zarurî bir mesnet teşkil etmektedir.

Yargıtay ise bu durumda hissedarın hakikî vaziyeti ketmetmesi ve

---

yegâne hususî mâna kiracının da hissedar olması itibarile mezkûr kira aktine birden fazla hissedarın muvafakat etmiş olmasından ibarettir.

[2] Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 20/IX/1932 tarihli kararına bakınız (Temyiz Heyeti Umumiyesi, K. 1930-34, sah. 177).

diğer tarafa yanlış malûmat vermesi gibi hallerde akit yapan hissedarın bu kötü hareketlerinden dolayı haksız fiil sebebiyle mesul olabileceğini kaydediyor. Halbuki biz bu haksız hareketlere girişme bile kira aktini yapmış olan hissedarın diğerlerinin kiraya muvafakatini alamaması halinde ve bilhassa diğerlerinin muvafakatini istihsal eylemeği sarahaten tekabül ettiği surette B. K. 110 uncu maddesi mucibince akitten mütevellit bir mesuliyete muhatap olabileceği fikrindeyiz [3].

Aynı düşünce nin diğer bir neticesi olarak bu tarzda bir kira kanaatimizce taraflar arasında muteber sayılmak icap ettiğinden ledelhace bu akde dercolunabilecek cezaî şartların da muteber sayılması mütalâasında bulunuyoruz. Halbuki Yargıtay taraflar arasında dahi akte hukukî bir kıymet izafe etmediği için hissedarın mesuliyetini biraz evvel arzettiğimiz gibi sadece haksız fiil sebebine hasretmiş gözüküyor.

Nihayet heyeti umumiyesini kiraya veren hissedar bu arada diğer hisseleri satın alarak gayrimenkulün yegâne maliki vaziyetine geçerse noktai nazarımıza göre akdetmiş olduğu kira mukavelesi tam mânasile sıhhat kazanır. Halbuki Yargıtay kira mukavelesini taraflar arasında dahi iptidaen bâtil saydığı için bu neticeye, tahlilini yaptığımız tevhidî içtihat kararı çerçevesinde vasil olmak kabil değildir.

Doktrine bir nazar atfedecek olursak bu tarz bir kiranın tarafeyn arasında muteber sayılması fikrine Baudry-Lacantinerie ve Wahl ile (cilt I, no. 132), Aubry ve Rau'nun (cilt V, paragraf 364, not 8) taraftar olduğunu görmekteyiz. Bilhassa Baudry-Lacantinerie şöyle diyor: «Kira sadece vecibeler doğurur. Binaenaleyh bu vecibelerin bir başkasının malına taallük etmesine hiçbir mâni yoktur. Bu vecibelerin ifası gayri mümkün olursa mukavele ledelhace tazminat itasile fesholunur (sah. 274). Nihayet M. Picard bu noktai nazarın (yani aktin taraflar arasında sıhhat ifade ettiği görüşünün) hukukî bakımdan kuvvetli bir mütalâa sayılması icap ettiğini kaydetmekle beraber aksi reyi tercih etmiş olan Fransız Mahkeme içtihatlarına iltihak etmektedir (Bk. Planiol-Ripert kolleksiyonunun 3 üncü cildine ve M. Picard'ın zikrettiği Fransız Temyizi Hukuk Dairesinin 22 Kasım 1852 tarihli kararı, Sirey 1853.I.73).

Demek ki Fransız Yargıtayı ile Türk Yüksek Mahkemesinin görüşleri

[3] Gayrimenkulün heyeti umumiyesini kiraya veren hissedarın bu kira aktine diğer hissedarların muvafakatini istihsal edeceğini sarahaten tekabül etmesine biz kat'i bir lüzum görmemekteyiz. Zira bu tarzda bir kiranın akti bu hissedar için diğerlerinin muvafakatini istihsal vecibesinin zımnen tekabül edildiği mânasını taşımaktadır. Filhakika Schneider ve H. Fick başkasının fiilini taahhüt etmenin zımni de olabileceğini kaydediyorlar (Bk. Porret tercemesi, sah. 243).

arasında bu bakımdan birlik vardır. İtiraf etmek gerekir ki her iki Yüksek Mahkemenin vermiş olduğu hal tarzı meseleyi âdeta kökünden kestirip atması bakımından sadelik ve katiyet arzeder. Biz buna rağmen iza-hına çalıştığımız hukukî sebeplerden dolayı bu görüşe iştirak etmiyor ve taraflar arasında aktin muteber sayılması fikrini müreccah görüyoruz.

Ancak Fransız mahkeme içtihatlarında tevhidî içtihat kararına nazaran bir parça daha yumuşaklık olduğunu buracıkta ayrıca kaydetmek gerekir. Çünkü Fransız Temyiz Mahkemesi bu mevzuda yani hissedarlar-dan birinin gayrimenkulü idare etmesi, kiraya vermesi, ufak tefek tamirat yaptırması bahislerinde vekâletsiz tasarruf hükümlerinin yürüyeceğini ve diğer hissedarların menfaatına uygun olduğu surette bu tasarruflara diğer-lerinin riayet etmesi gerektiğini kabul etmiştir (Bk. Colin ve Capitant, cilt I, sah. 793 ve zikrettiği Temyiz İstida Dairesinin 5/VII/1909 tarihli kararı).

Bu hal tarzının bizde Medenî Kanunun 625 inci maddesinin birinci fıkrasına dayanılmak suretile daha kolaylıkla kabul edilebileceği düşün-ülebilirse de tevhidî içtihat kararında kullanılan formüllerin sertliği ve ay-rıca meselenin belki de ehliyet çerçevesi içinde mütalâa edilmesi bu noktai nazarın Yargıtayca benimsenmiyeceğini göstermektedir. Bu ise ekseriyeti temin edecek hissedarların alâkasızlığı halinde bir veya birkaç hissedarın o gayrimenkulden kira yolu ile istifadesini güçleştirmek hattâ imkânsız kılmak gibi iktisadî bakımdan mahzurlu bir hal çaresi sayılmalıdır [4].

II. — Şimdi ikinci faraziyenin tetkikine gelirsek burada evvelemerde Yargıtayın kira ve semerelerin devri arasında haklı olarak yaptığı tefrika dokunmak iktiza eder.

Semerelerin devri müstakbel bir malın satışı mahiyetinde olup muteber sayılmaması için hiçbir sebep yoktur. Kira da eski Fransız hukukçusu Pothier'nin dediği gibi intifain (yani semerelerin) satışı olarak telâkki edilebileceğine göre semerelerin satışı ile bizzat kira akti arasındaki fark Fransada mahkemeler ve müellifleri uğraştırmış bir mevzudur. Colin ve Capitant kıstasın şu noktada toplanacağını kaydediyorlar: Semere satışı-nda alıcının hakkı yalnız semerelere münhasırdır. Halbuki kirada intifa

[4] Rossel ve Mentha'nın reyini uygun olarak Yargıtayca icar aktinin mühim idari tasarruflardan sayılması, bu gibi idari tasarruflara ledelhace 625 inci maddenin tatbikine bir mâni teşkil etmez. Bir kısım hissedarların ilgisizliği tebeyyün eden hal-lerde bu hissedarların menfaatına uygun hareket edilmek suretile 625inci maddenin tatbikine geçmek ve bu madde mucibince kiraya muvafakat etmek hukukî prensiplere aykırı düşmese gerektir.

hakkı daha geniş bir sahayı kaplar ve kiracı olan şahsa daha çeşitli ve geniş hak ve salâhiyetler sağlar (Colin ve Capitant, cilt 2, sah. 577). Binaenaleyh hisse şayanın kirası kabul edilecek olursa sadece o semerelerden faydalanmak hakkının değil o hisseye bağlı olan rey ve idare hakkının da devredildiğini kabul iktiza edecektir. Halbuki münhasıran semerelerin devrini istihdaf eden bir muamele, — Yargıtayın da çok iyi tebarüz ettirdiği gibi — rey ve idare hakkını vermez.

İmdi semerelerin devri hakkında Yargıtayın izhar ettiği görüşün isabeti bu suretle âşikâr bulunmakla beraber, hissenin hisse olarak kirasına cevaz olmayacağı yolunda Yüksek Mahkememizin verdiği hal tarzına mesnet olarak gösterdiği gerekçeler her türlü münakaşa ve itirazdan uzak bulunmamaktadır [5].

Filhakika Yargıtay hisse kiralanamaz diyor; çünkü hissedar müşterak şeyi diğer hissedarlarla idare etmek mecburiyetinde olduğundan kira bağıtı ile tekabbül ettiği borcu yani bağıttan maksut olan kullanmaya salih bir şekilde teslim borcunu yerine getiremez. Bu muhakeme tarzında bir iltibas mevcut olduğu hissi uyanmaktadır. Zira kiralanan şey malın bütünü değildir ki gayrimenkulün heyeti umumîyesinin istimale salih bir şekilde teslimi bahis mevzuu olsun. Belki hisse kirasında istimale salih bir şekilde teslimden anlaşılması gereken keyfiyet hisseye bağlı hakların intifainin kiracıya devrini sağlayacak muamelelerin tekemmülüdür. (Hisseye bağlı idare ve rey hakkının kiracıya geçmesi ve bu maksatla kiracı sıfatının diğer hissedarlara tanıtılması ve semerelerden düşen payın kiracıya ait olması).

Eğer Yargıtayın verdiği gerekçe gayri kabili cerh telâkki olunursa aynı mülâhaza mucibince hisse üzerinde intifa hakkının tesisine imkân görmemek iktiza edecektir. Çünkü intifa hakkının doğumu için hiç olmazsa menkullerde teslim gerekmektedir. Halbuki hisse şayia üzerinde intifa hakkının gerek kanundan gerek mukaveleden doğsun mevcut olabileceği bir mesele dahi teşkil etmez.

Belki burada Rossel'in yapmış olduğu bir tefriki ileri sürmek suretile bu itirazın reddi cihetine gidilebilir ve Yargıtayın gerekçesini takviye etmek mümkün gözükebilir. Rossel diyor ki intifa hakkında malik intifayı terkeder, halbuki kirada mucir kiracısının mecur üzerindeki intifayı temin etmek mecburiyetindedir (Manuel du Droit Fédéral des Obligations, sah 327). Yani birinde malik pasif kalmakta diğerinde ise müspet bir şekilde intifayı temin etmek gibi bir vecibe altına girmektedir. Fakat intifa-

[5] Hisse şayanın kirası hakkında bilhassa eski hukuktaki telâkkiler için Bk. Ali Şevket Erkün (Adliye Ceridesi, sene 1938, sah. 76).

dan intifaa fark vardır. Hisseden intifa idare ve rey haklarını kullanmak ve semerelerden kendi payına düşeni almak suretile tecelli etmektedir. Malik bu hususi intifa şeklini kiracıya temin ederse mesele kalmaz (Bu hususta hasılat icarının tarifini veren B. K. 270 inci maddesindeki hasılat veren mülk veya *hakkın kullanılmasını* ve semerelerinin iktifatını terketmeyi diyen ibarenin hisse kirasına intibak etmekte olduğunu da istitraden kaydetmek gerekir). Diğer cihetten kanun zaten bizzat kira akti için (maksut intifa) demek suretile intifa şekillerinin tarafeynin maksadına ve kiralanan şeyin veya hakkın mahiyetine göre nâmütenahi bir değişiklik arzedebileceğini tavzih etmiş bulunuyor. İntifanın temini denildiği vakit gözetilen maksat ta kiracının rastlayacağı güçlüklerde maruz kalabileceği müdahalelerde dava hakkının kiralayana ait bulunması ve dava hakkını istimale tazminat ve fesih tehdidi altında kiralayan için mecburiyet bulunmasıdır.

Demek ki kira aktinin (veya hasılat icarının) bünyesi esas itibarile hissenin kiralınmasına münafi düşmemektedir. Diğer cihetten kanun kira aktini tarif ederken «şey» tâbirini kullanmışsa da bu şey kelimesini maddî ve halk beynindeki mânasında almağa ve kira aktini sadece maddeten tecessüm eden varlıklara hasretmeğe kat'î bir zaruret yoktur. Hukuk dilinde «şey» den anlaşılması gereken mefhum mülkiyet hakkıdır. Kira, mülkiyet hakkının ihtiva ve tazammun ettiği intifa hakkının muayyen bir müddet için kiracı denilen şahsa temini mânasını taşır. Bahusus ki biraz evvel temas ettiğimiz üzere hasılat icarının tarifini veren B.K.nun 270 inci maddesi mülkiyet yanında diğer hakların (Droits incorporels'in) bile kiraya mevzu teşkil edebileceğini tasrih etmiştir.

Velhasıl icar ve hasılat icarı mefhumları gözönünde tutulursa bu mefhumlardan hareket suretile hissenin kirasına cevaz olamayacağı gibi bir neticeye varmak bize güç gözüküyor. Belki Yargıtayın görüşünü muhik gösterebilmek için mebdî hareket olarak daha ziyade müşterek mülkiyetin mahiyetini esas ittihaz etmek daha doğru olacaktır. Filhakika, müşterek mülkiyet iki suretle tahlil olunabilir:

a) Denilebilir ki müşterek mülkiyetle tasarruf edilen bir malda hissedar malın tamamına değil belki sadece o maldaki hissesine tesahup etmektedir (Rossel ve Mentha, Manuel du Droit civil suisse, cilt 2, sah 310). 623 üncü maddenin bilhassa son fıkrası bu tarzı telâkkiye uygun görülebilir. Bu fıkra (hissedarlardan her biri kendi hissesi hakkında malik hak ve mükellefiyetlerini haiz olup) dediğine göre madde malikin hissesi üzerinde sadece kanun tarafından zikredilen temlikî muamelelere değil aynı zamanda idarî tasarruflara da girişebileceği ve ezcümle hissenin kiraya verilebileceği mânasının çıkarılmasına müsait bulunmaktadır. Nitekim

Ordinaryüs Prof. Belgesay Aynı Haklar kitabında bu mütalâayı serdetmektedir (3 üncü tabi, 623 ve 624 üncü madde şerhlerine de bakınız).

b) Veyahut bu noktai nazara muhalif olarak ifade etmek kabildir ki her hissedarın hakkı malın her cüzünü kaplamaktadır. Binaenaleyh birden fazla kimselerin malın tamamına sirayet eden aynı haklara malik bulunduğuna göre âdeta üstüste gelen bu hakların telifi gerekmektedir. Kanunumuz bu tedahül eden mülkiyet haklarını telif için idarî ve temlikî tasarrufları birbirinden ayırmak ve müşterek mülkiyeti bu yolda tanzim etmek zaruretini duymuştur. Şöyle ki temlikî tasarruflarda maliklerin birbirile anlaşmasını muamelenin mahiyeti bakımından lüzumlu görmemiş ve her malikin haiz olduğu hakkın aynı mal üzerinde mevcut diğer mülkiyet haklarına nazaran temsil ettiği nispeti maddî bir hisse halinde tecessüm ettirerek bunun üzerinde müstakillen girişilmesinde bir mahzur telâkki olunamıyan temlikî muamelelere ve haciz ve rehin gibi buna mümasîl tasarruflara cevaz vermiştir. Ehemmiyet arzeden idarî tasarruflar ise mahiyetleri icabı diğer maliklerin mal üzerindeki istimal tarzlarına müessir olduğundan bu gibi muamelelerin yapılması hisse ve şahıs ekseriyetini temsil eden maliklerin anlaşmasına mütevakıf bulunmuştur.

Medenî Kanununun müşterek mülkiyeti tanzim hususunda vazettiği bu hükümlerin heyeti mecmuasından şahıs ve hisse ekseriyetini temin etmedikçe sureti umumiyede ehemmiyet arzeden idarî tasarruflara girişilemeyeceği mânasını çıkarmak mümkün olduğu içindir ki bu kaideyi az çok tabii mecrasından çevirmek mânasını tazammun edebilecek hisse kirasını tevziz etmemek icap eder.

Velhasıl Yargıtayın hisselerin kirasına cevaz vermeyen noktai nazarını bu mülâhazalarla kabili müdafaa görmek kabildir. Bu gerekçeler gözönünde tutulursa kanunun aradığı mevsuf ekseriyet her hissedarın hakkını gayrimenkulün muayyen bir kısmında mevziileştirerek o kısım üzerinde her hissedara istediği gibi tasarruf etmek ve ezcümle kiralamak haklarını verdiği takdirde hissedarların bu yetkiyi kullanarak muteber bir surette kira akitlerine girebileceklerini kabul gerekir. Nitekim Yargıtay bu neticeyi tevhidî içtihat kararında benimsemiş bulunmaktadır.

Yine tevhidî içtihat kararını müdafaa sadedinde biraz önce arzettiğimiz gerekçelere dayanmak suretile daha ileri gidilebilir ve denilebilir ki, eğer kanunen aranılan mevsuf ekseriyet hisse kirası hususunda müşterek malikleri mezun kılarak gayrimenkulün idare ve intifa tarzının hisse sahibi maliklerle bu hissedarların kiracıları arasında ittihaz edilecek kararlarla tanzim edileceğini kabul etmişse hisse kirasını bu suretle caiz görmek mümkün olur. Bu görüşün şu mühim neticesi olabilir ki hisse kirası mevsuf ekseriyetin icazetine muallâk bir muamele mahiyetini iktisap

edince Yargıtayın zannı hilâfına haddi zatında bâtil bir muamele olmaksızın çıkararak taraflar arasında ledelhace tazminata yol açabilmek gibi hükümler tevlit eden izafî kıymeti haiz bir muamele mahiyetini iktisap eder.

Görülüyor ki gerek hissedarın malın heyeti umumiyesini veya sadece kendi hissesini kiralaması hakkında şahsen vasıl olduğumuz neticeler birbirine mütenazır bulunuyor. Maamafih hisse kirasının tarafları dahi ilzam edemeyeceği mütalâası ile Hukuk Genel Kurulu 26/9/1934 tarihli kararında (Hukuk Heyeti Umumiyesi Kararları, 1930-34, sah. 274), böyle bir akit yapan hissedarın âkidine karşı tazminat ödemeğe mecbur olmayacağını belirtmiştir. Tahlil ve tenkidini yapmakta olduğumuz tevhide içtihat kararı hisse kirasına kiranın mahiyeti itibarile imkânsız nazarile baktığından taraflar arasında dahi bu gibi muameleleri bâtil saymakta ve hıttabi âkitler arasında tazminat taleplerine cevaz vermemektedir.

Netice itibarile Yargıtay bu mevzuda Fransız Temyiz Mahkemesinin içtihadına mütenazır olarak bu gibi akitlerin doğrudan doğruya butlanı cihetine gitmek suretile haddi zatında bir dereceye kadar kabili müdafaa ve fakat belki aynı zamanda lüzumundan fazla sert ve kesin hatlı bir içtihat tesis etmiş bulunuyor. Ancak itiraf etmek gerekir ki bu sertlik büsbütün de faydadan hâli değildir. Bu hal suretinin sadeliği ve katiyeti dolayısıyla arzettiği tatbik kolaylığı tevhide içtihat kararının başlıca meziyetlerinden birini teşkil ediyor [*].

I. E. P.

III

ESER TAHLİL VE TENKİTLERİ

«Jean Dabin, Doctrine générale de l'Etat, Eléments de Philosophie politique, Bruxelles-Paris, sahife: 507».

a) Kollektivitenin, beşerî taazzuvun en mütekâmil şekli olan, insan cemiyetlerinin bugün sevk ve idare edilmiş şeklini ifade eyliyen, hukukî, içtimaî ve siyasi vakıaların en dikkate şayan ve en önemlisi bulunan, be-

[*] Kaloriferin mütemmim cüz sayılıp sayılmıyacağı hakkında Mecmuamızın XIII üncü cilt, 2 nci sayısında müntezir Kroniğimizde gözden kaçan bazı tertip hataları olmuştur. 782 nci sahifenin 2 nci paragrafının ilk satırında (İştirak etmek), (İştirak etmemek), 784 üncü sahifenin alttan 7 nci satırında (bahsetmektedir) (bahsetmemektedir) şeklinde olacağı gibi 786 nci sahifenin son satırı şöyle okunmak lâzımdır: (Bu tarzda bir talebe karşı koyması mevzuubahs olabilir. Bu itibarla Yargıtayın gerekçelerinden ve mütemmim cüz hakkındaki)... Özür dileyerek düzeltiriz.

şeri hayatın zaruri bir şartı ve lüzumlu bir unsuru olup beşeri ihtiyaçların en başında gelen Devlet, tarihin çok uzak devirlerinden itibaren mütefekkirlerin daima dikkat nazarlarını üzerine celbeylemekten geri kalmamıştır. Dünyada medeniyetin ilk filizleriyle birlikte muhtelif şekiller altında ve muhtelif isimlerle gözüken, muhtelif gelişme merhalelerini geçirdikten sonra «Devlet» namını alan bu içtimaî, siyasi ve hukukî vakıa, bu dikkate değer hukukî realite, onun mahiyet ve asli bünyesini tayin keyfiyeti, fiiliyat sahasındaki gelişme ile muvazi olarak bir çok mütefekkirlerin nazarı dikkatlerini celb ve onların derin incelemelerine mevzu teşkil eylemiştir. İçtimaî, siyasi ve hukukî bir müessese olan Devletin incelenmesi keyfiyeti, eskidenberi bir çok fikir adamlarının üzerinde durdukları problemlerin en önemlisi olmuştur. Devletin incelenmesi keyfiyetinin uzak devirlerdenberi bir çok filozofların, siyaset adamlarının, sosyoloğların, hukukçuların üzerinde durdukları en mühim bir hâdisе olduğunda ve bunun daima bir tetkik mevzuu olacağında şüphemiz yoktur. Devlet hakkında çok geniş ve çok zengin fikir cereyanlarının zuhuruna müncer olan esaslı ve derin araştırmalar yapılmış; tâ ilk çağdan itibaren, bir çok filozoflar tarafından, bazan içinde buldukları devrin siyasi hâdiselerinin tesiri altında kalarak ve bazan da bu hâdiselerden mülhem olarak, Devletin cevheri aslisini tespit hususunda büyük ve azimli gayretler sarfedilmiştir. Bütün bunlar, tarihin uzak devirlerinden itibaren Devlete karşı atfedilen önemi, bu hususta yapılan derin tetkikleri tebarüz ettirmektedirler. Keza, ilk zamanların Devlete ilgili teorik görüşlerine, muhtelif sebeplerin tesiri altında ve muhtelif kaynaklardan mülhem mühim ve dikkate değer yenilikler ilâve eyliyen ortaçağ da, Devlete atfedilen büyük ehemmiyeti ifadede, ilk zamanlardan hiçbir suretle geri kalmamakta ve hattâ onu bir çok cephelerden tamamlamaktadır. Birbirini takip eyliyen her asırda, bazan gariplik, bazan birbirine tamamen zıt ve bazan da tamamen hatalı olmasına rağmen, çok parlak derin incelemelere, yekdiğerini takip eyliyen daimî bir fikir silsilesine şahit olmaktadır.

Hususile yeni zamanlara girerken ve tarihî devirlerin bu yeni merhalesinde «Devlet» hakkında daha büyük bir gayret sarfedildiğini, on yedi ve on sekizinci asırların mütefekkirleri tarafından, devrinin siyasi hâdiselerinden mülhem ve bu hâdiseler üzerinde de kendi tesirlerini göstermekten geri kalmıyan bir çok fikirlerin serdolunduğunu, Devletin esaslı incelemelere mevzu teşkil eylediğini görmekteyiz. Bütün bunlar, Devlet hakkındaki fikrî faaliyetin, ona verilen önemin, bu hususta mevzuubahs fikrî tecessüsün devam ve bekasını ifade etmektedirler. On sekizinci asrın sonlarına doğru ve keza on dokuzuncu asırda Devleti daha vâzih bir surette tebarüz ettirmek ve ona kendine has bir tetkik sahası temin eylemek

gayesile, menşeiini bilhassa Alman mütefekkirlerinde bulan, bir çok yeni teşebbüslere girişildiği görülmektedir. Bu teşebbüsler, akislerini zamanımızda bile bütün önemile muhafaza eyliyen ve bilhassa Fransız mütefekkirlerle kendini gösteren bir çok yeni münakaşalara sebebiyet vermiş, git-tikçe derinleşen bir çok yeni mübahaselere mevzu teşkil etmiş, bu hususta yeni yeni Devlet ideolojilerinin zuhurunu hazırlamışlardır. Müdafaa edilen fikirler ve bunlara karşı ileri sürülen zıt mütalâalar, yalnız fikir ve teori sahasına inhisar etmiyerek, bunlar tatbikat ve fiiliyat sahasında da kendi tesirlerini göstermişlerdir.

Bugün ne fikir ve ne de fiiliyat bakımından, Devlet ve onunla ilgili problemler üzerinde kat'î ve nihai sonuçlara varılabilmıştır denemez. Ne fikri faaliyetin ve ne de bununla pek yakından ilgili bulunan çok şiddetli siyasî hareketlerin nihayet bulduklarını söylemeğe imkân yoktur. Her tarafta nazarlar Devlet ve onunla ilgili problemler üzerinde, otorite, iktidar, hükümet, fert ve Devlet, Devlet ve hukuk gibi güç ve geniş meseleler üzerinde teksif edilmiştir. Bundan dolayı, hâlen, Devlet hakkında söylenmesi gereken şeylerin kâffesinin dermeyan edildiğini ve hattâ bizzat Devletin de fiiliyat sahasında içtimaî ve siyasî gelişmenin en son merhalesi olduğunu ileri sürmek mümkün değildir. Bir taraftan insanlar, diğer taraftan Devletler mevcudiyetlerini muhafaza ettikleri müddetçe bunlar arasındaki müesses münasebetlerin, içtimaî ve siyasî tekâmülün takip eylediği seyir ve istikametın daima birer tetkik konusu olacaklarında şüphe yoktur.

İnsanlar ancak cemiyet halinde yaşayabildiklerine, bir çok kimselerin bir araya toplanmalarile vücuda gelen ve kendine has karakteristik vasıflara malik bulunan her cemiyet de nihayet bir otoriteyi tazammun eylediğine göre, hükümet edenlerle hükümet edilenler arasındaki münasebetler, bu münasebetlerin tanzimi keyfiyeti her zaman bahis mevzuu olacak ve bu münasebetler, mütefekkirlerin, hukukçuların, hükümet edenlerle edilenlerin en önemli meşgalelerinden birini teşkil edeceklerdir. Bugün, Devletin, en canlı ve en fazla dikkat ve ihtimama mazhar meselelerden biri olduğu inkâr edilemez. Devlet üzerinde yapılacak derin incelemeler ve bu incelemeleri kendi kadrosu içerisinde tophyan muhtelif ilim dalları, içtimaî ve siyasî toplulukların saadet veya ıstırapları üzerinde büyük bir nüfuz ve tesiri haiz bulunmaktadır. Bu ilim dallarının ekseriya sık sık tekerrür eyliyen hatalarının, sosyal taazzuvun zaafını ve hattâ bazan onun inhilâlini mucip olacak menfi hâdiselerin, dikkate değer karışıklık ve fenalıkların zuhuruna sebebiyet verdiklerinde şüphe yoktur.

İçinde bulunduğumuz asrın karakteristik hâdiseleri her ne kadar Devletin bir buhran geçirmekte olduğunu göstermekte iseler de, bu buhranla birlikte, Devletin arzylediği önemin de evvelki devirlere nazaran daha

hususî bir mahiyet iktisap eylediğinde şüphe yoktur. Devletin bir zamanlar çok mahdut olan vazifeleri artmış, içtimai ve iktisadi faaliyet sahaları genişlemiş ve bunlarla muvazi olarak Devletin salâhiyetleri de çoğalmıştır. Salâhiyetlerin artması keyfiyeti, çoğalan bu salâhiyetlerin tanzim ve tevzii, onların muayyen bir teşkilât ve nizama bağlanmaları gibi her zaman bahis mevzuu olan problemlerin önemini de arttırmış ve fakat bu hususta kesin ve nihai bir hal tarzına da varılamamıştır.

Bundan dolaydır ki, halen, hususile bahis mevzuu salâhiyetlerin teşkilâtile alâkadar olmak üzere, Devletin bir buhran geçirdiği, Devletin yeniden tanzim ve tensiki lüzumu ileri sürülmekte ve Devleti tetkik meselesinin büyük bir önem arzlediği, Devleti tetkik ve mütalâa keyfiyetinin beşerî ihtiyaçların en başında geldiği kabul olunmaktadır. Bugün Devletin incelenmesi, önemini daima muhafaza eyleyen ve halli daima güç olan bir mesele şeklinde kendini göstermekte; onun vüs'ati ve girift bünyesi kendisine atfolunan ehemmiyetin gittikçe artmasını mucip olmaktadır.

b) Devlet hakkında yapılan incelemelerin mahiyeti ve bu hususta nazarı dikkate alınan esaslar bakımından, daima muayyen ve yeknasak bir hareket tarzının takip edildiğini söylemek tabiatile imkânsız bulunmaktadır. Bununla beraber, bu hususta takip olunan hareket tarzlarını iki esasa irca etmek mümkün görülmektedir. Bunlardan birincisine göre Devlet için bahis mevzuu olan muhtelif cephelerden yalnız biri nazarı itibara alınmış, yalnız onun üzerinde durulmuş ve Devlet yalnız o cepheden tetkik edilmiştir. Meselâ muhtelif topluluklarda ve onların milli varlıklarının muhtelif merhalelerinde âmme kudreti ve hâkimiyet mefhumlarının bilhassa gelişmelerine bir önem vermek suretile Devletin yalnız *tarihi* cephesi incelenmiştir. Keza, Devlet sosyal servetin nâzım ve muvezzii olarak karşılanarak yalnız *iktisadi* mülâhaza ve görüşlerle tetkik edilmiştir. Keza, yalnız hükûmet sistemlerinin en iyisinin nazari ve tatbiki kaidelerinin tayin ve tesbiti meselesile meşgul olunarak Devletin yalnız *siyasi* cephesi nazarı dikkate alınmıştır. Keza, Devletin faaliyetinin bağlı bulunduğu hukuk kaideleri, Devletin içinde bulunduğu veya vücude getirdiği hukukî nizam, hükûmet edilenleri itaate cebretmek için Devletin haiz olabileceği hukukî imkân ve vasıtalar gözönünde tutularak Devlet yalnız *hukukî* bir görüşle mütalâa edilmiştir. Nihayet Devlet tamamen *felsefi* bir noktai nazara göre incelenmiş veya *sosyolojik* bir cepheden tetkik edilmiştir. Temas ettiğimiz esaslardan ikincisine gelince; bu da, Devlet hakkında mevzuu bahsolan bu muhtelif cephelerden yalnız biri nazarı itibara alınmıyarak bunların heyeti mecmuasından bir sentez vücude getirilmesine çalışılmış ve Devlet hakkında bu tarzda sentetik bir izah tarzı vücude getirilmek istenmiştir.

Devletin incelenmesi hususunda tayip olunan hareket tarzlarından birincisini, zamanımızın gittikçe artan ilmi ihtisaslaşma ihtiyacına daha uygun bulunduğunu gözönünde tutarak tercih edenler tarafından, biraz evvel de temas ettiğimiz gibi, muhtelif istikametlerde ve muhtelif cephelerden tetkikat yapıldığını görmekteyiz. Meselâ, eski Yunan filozofları ve bunları takip eyleyen bir çok mütefekkirler Devletin ahlâkî ve siyasî cephelerini, on dokuz ve yirminci asırların bir çok önemli şahsiyetleri Devletin yalnız felsefî veya yalnız hukukî veyahut da yalnız iktisadî cephesini nazarı itibara alarak bu cepheleri diğerlerine üstün kılmaya çalışmışlar; bu cephelere diğerlerine nazaran daha fazla bir kıymet vermişlerdir.

Nitekim, Alman hukukçularından bir çoklarının Devleti tamamen bir hukukî organizm olarak mütalâa ederek bu hususta yalnız *hukukî* cepheyi nazarı itibara aldıkları görülmektedir. Meselâ Alman hukukçularından *W. E. Albrecht*, 1837 de Alman âmme hukukunun esas prensipleri hakkında vücade getirdiği eserinde Devlet hakkında tamamen hukukî bir doktrin vücade getirmeye çalışmıştır. Keza, yine Alman hukukçularından *C. F. de Gerber*, 1865 de yayınladığı «Alman Devlet hukukunun ana hatları» adlı eserinde, «bir kavmin maşerî hayatının hukukî şekli» diye vasıflandırdığı Devlet hakkında tamamen hukukî bir teori vücade getirmiş, bir kavmin maşerî hayat ve varlığının hukukî nizamlanmasına Devlet dahilinde mazhar olabileceğini, halkın Devlet içinde hukukî şahsiyete ulaşabileceğini söylemiş ve bu telâkkilerle kendi izleri üzerinde yürüyen muasır Alman mektebine yol açmıştır. Keza, Alman mütefekkirlerinden *Wilhelm Wundt* da [1832 - 1920], Devlet ilmi hakkında hukukî bir metodun zaruriliğinden bahseylemiş ve bunu takiben yine Alman hukukçularından *Georg Jellinek* de [1841 - 1906] aynı görüş tarzına kısmen taraftar olarak Devletin hukukî cephesinin onun en önemli taraflarından biri olduğunu ve hukuk olmadan Devletten de bahsedilemeyeceğini ileri sürmüştür [1].

Devletin yalnız hukukî cephesini mütalâa keyfiyeti, hakikî ifadesini, hakikî tekâmül ve inkişafını, *Hans Kelsen* tarafından temsil olunan Viyana mektebinde bulmuştur [2]. Devlete her türlü metafizik ve her türlü

[1] Bk. *Georg Jellinek*, *L'Etat moderne et son droit*, fransızcaya çeviren: Georges Fardis, Paris, 1911, s. I, s. 13, 422 ve müt.

[2] Bu mektebe Çekoslovakyalı hukukçulardan *F. Weyer*, Polonyalı hukukçulardan *S. Rundstein* ve keza *A. Verdross*, *A. Merkel*, *F. Kaufmann*, *F. Schreider*, *J. Kunz* gibi hukukçular mensup bulunmaktadır. Bu mektebe, keza, muayyen bir ölçü dahilinde, *L. Pitamic* (Yugoslav) *B. Horvath* (Macar), *A. Ross* (Danimarkalı), *T. Otaka* (Japon) gibi diğer hukukçuların da dahil bulduklarını söyleyebiliriz.

mistik mahiyetten tamamen âzade, yani tam mânasile aşırı pozitivist bir metodun tatbiki lüzumunu müdafaa eyleyen, hukuk harici her türlü kıymetleri reddeyleyen *Hans Kelsen*'e göre [3], Devlet fikri cebir ve zecir mefhumundan başka bir şey değildir ve bu da ancak meriyet mevkiinde bulunan hukukî düsturlara istinat edebilir. Şu halde, Devlet, artık meriyet mevkiinde bulunan hukukî düsturlar yığınınından, normatif bir nizamdan başka bir şey değildir. Devlet, hukukun teşahhusu küllisidir; Devletle hukukî nizam arasında bir fark yoktur; Devletle hukuk arasında tam bir ayniyet, hakikî bir mutabakat mevcuttur [4]. Devletin incelenmesi hususunda önemi haiz olan yalnız hukukî tezahürler, unsurlardır. Hukukçuyu ilgilendiren, Devletin ancak hukukî cephesidir. Bu cephe dışında kalanlar, yani metajüridik mefhumu altında toplanması mümkün siyasi, ahlâkî, içtimai tarihi, felsefi, psikolojik mülâhazalar Devlet için tamamen tâli bir mahiyet arz etmektedirler. Bunlar müstakil bir mevcudiyete malik değildirler. Devletin incelenmesi hususunda bu tâli ve gayri müstakil hususlarla meşgul olmamak, onlara bir önem vermemek lâzımdır [5].

Devletin yalnız hukukî cephesini nazarı itibara alan bu görüş tarzı, Fransa'da da kendisine bazı taraftarlar kazanmış ve ezcümle, *Ch. Benoist*, «modern Devlette buhran» adlı eserinde, içinde yaşadığımız asırda ancak «hukukî Devlet» in bahis mevzuu olabileceğini söylemiştir. Keza Fransız hukukçularından *R. Carré de Malberg* de «Umumi Devlet teorisine yardım» adlı çok değerli eserinde, Devleti hukukî bir şahsiyet diye vasıflandırarak [6] incelemelerini tamamen hukukî esaslara inhisar ettirmekle

[3] Bk. *Kelsen (H.)*, *Aperçue d'une théorie générale de l'Etat*, *Revue de droit public*, 1926, s. 561-646; *Kelsen (H.)*, *Droit et Etat du point de vue d'une théorie pure*, *Annale de l'institut de droit comparé de l'Université de Paris*, 1936-II, s. 17; *Adal (H.)*, *Kelsen'e göre Devletle hukukun ayniyeti*, *Siyasal Bilgiler Mecmuası*, 1935, No. 50, s. 38-39.

[4] Bk. *Crozat (Ch.)*, *Zamanımızda Devlet telâkkilerinin bazı görünüş tarzları*, *İstanbul Barosu Mecmuası*, 1940-VI, s. 333.

[5] Keza *Borel* de, «Federal Devletin hâkimiyeti üzerinde tetkik» adlı eserinde, hukukçunun, Devletin ancak hukukî cephesile ilgilenmesini, yani kendi ilmi araştırmalarını ancak Devlet tesekkül ettikten sonra mazhar olduğu hukukî nizamın çerçevesi içerisine inhisar ettirmesini, Devletin hukukî cephesi dışında kalan ve hukukî nizama tekaddüm eden hususları inceleme keyfiyetinin filozoflara, sosyoloğlara, tarihçilere ait bulunduğunu söylemiştir (s. 120).

[6] Bk. *R. Carré de Malberg*, *Contribution à la théorie générale de l'Etat*, Paris, 1920, c. I, s. 68.

iktifa eylemiş; hukuk ilminin, Devletin, ancak teşekkülünü tamamladıktan sonraki durumile ilgili bulunduğunu, Devleti inceleme hususunda hukukçu için ancak bir tek cephe bahis mevzuu olup bunun da Devletin teşekkülile beraber kendini gösteren hukukî cepheden, hukukî nizamdan ibaret bulunduğunu söylemiş; Devlet hakkındaki tetkiklerini bilhassa pozitif hukuka istinat ederek yapmıştır.

Devleti, keza, zamanımızın bilhassa marksist telâkkilerinde, tarihî materyalizm veya iktisadî déterminisme mektebi mensubininin düşüncelerinde görüldüğü gibi, yalnız *ekonomik* cepheden de mütalâa edenler, ona yalnız iktisadî bir mahiyet atfeyleyenler, siyasetle ekonominin birbirine bağlanmasını ileri sürenler, Devletin iktisadî bir vahdet olduğundan bahsedener de mevcuttur. Bu görüşü tercih eyleyenler, Devleti yalnız ekonomik hâdiselere irca etmekle iktifa olunabileceğini müdafaa etmişlerdir [7].

Devleti, keza, yalnız *felsefî* bir görüşle izaha çalışanlar da vardır. Meselâ, tarihî hukuk mektebi mensubininden ve on dokuzuncu asır Alman mütefekkirlerinden *Frédéric Schelling*, içtimâî ve siyasî teşekkülü vücude getiren bir halk ruhunun, millî veya maşerî bir ruhun, bir ruh birliğinin mevcudiyetinden bahsetmekte ve Devletin, ruhun en mükemmel ibdâı olduğunu söylemektedir. Bu mefhumu tekemmül ettiren *Hegel'e* göre de, Devlet objektif bir ruhun en yüksek derecesidir, Devlet uyanan ruhtur [8]. Keza, kendisine *Jerusalem, Köllreuter, Krich* gibi taraftarlar kazanan *Larenz'e* göre de, Devlet halkın ruh ve düşüncesinin bir eseri mahsulüdür. Devlet halkın bu ruhunu tek bir irade haline kalbeyleyen organizmdir ve Devlet ancak ruhî bir vakıa olabilir [9]. Objektif ruh fikrini kendisine hareket noktası yapan *Larenz'e* göre bu objektif ruh bir kolektivitenin mevcudiyetini ve buhda manevî bir ruh ve kuvvetin bekasını

[7] Devletin incelenmesi hususunda iktisadi unsurlara önemli bir mevki tanınması, tarihin çok eski devirlerindenberi filozoflar tarafından nazarı itibara alınmış bir keyfiyettir. Nitekim Yunan filozoflarından *Aristoteles*, Devlet hakkındaki tetkiklerinde, bir Devletin maddî varlığının idamesini mümkün kılacak hususlara en ön mevki vermekte tereddüt etmemiş ve Devleti kendi kendisine kâfi gelen, sınırları içerisinde yaşayanların bütün ihtiyaçlarını doğrudan doğruya karşılayabilen bir teşekkül olarak vasıflandırmış ve hakikî istiklâli tarif ederken de her şeye malik olmak ve hiç kimseye muhtaç olmamak diye izah etmiştir (Bk. *Politique*, 1. IV, Fasil IX, § 6).

[8] Bk. *Georges Del Vecchio*, *Leçons de philosophie du droit*, Paris 1936, s. 108-109.

[9] Bk. *Crozat (Ch.)*, op. cit., s. 334-335.

tazammun etmektedir. Bu ruh ve kuvvet fiil ve hareket sahasına intikal eylemekte ve daima yenileşmektedir. Bu objektif ruh ferdi ve zati hudutları aşarak, kolektivitenin hayatı birliği dahilinde onun ideali halini almaktadır.

Devleti yine felsefi bir görüşle izah, Devletin incelenmesinde felsefi bir mefhum ve esasın üstünlüğünü temine çalışan, İtalyada bir çok ve İngilterede bazı taraftarları bulunan diğer bir telâkkiye göre de, «Devletin hakikati, esası, tamamen ruh ve benliğimizde mevcuttur». Netice itibarile Devletin *ahlâkî* cephesine bir temayül gösteren, menşeyini bir ahlâk felsefesinde bulan ve «*ahlâkî Devlet*» diye isimlendirilen bu telâkkiye göre, Devlet ahlâkî hayatın merkezini teşkil etmekte ve «ahlâk fikrinin fiilen veya maddeten mevcut veya vaki olmasıdır» gibi esaslara dayanmaktadır. Bu görüş tarzının taraftarları, Çin filozoflarından olup fazilet ve ahlâka dayanan bir Devlet telâkkisini müdafaa eyleyen *Kong-tse* ve *Mo-tse*, keza Yunan filozoflarından olup insanların kemale erişmelerini kendilerine hareket noktası yapan ve bu hedefe ulaşabilmek için de siyaset ilmini mutlak surette ahlâk ilmine tâbi kılan, Devletin ahlâkî cephesini her şeye üstün kılmıya çalışan *Sokrates* ve *Platon* ve bunların yanında kısmen *Aristoteles* gibi filozofların yaptıkları tarzda, Devleti ahlâkî bir teşekkül olarak mülâhaza etmişler ve onun için bu cephesine karşı bir ilgi göstermişlerdir.

Ezcümle on dokuzuncu asır Alman mütefekkirlerinden *Hegel*, Devleti, aynı zamanda, «ahlâk fikrinin tahakkukudur» veya «Devlet ahlâkın bizzat şuûrleşmiş cevheridir» [10] diye tarif etmiştir. Keza, Profesör *Rava*, «Devlet'in ahlâkî bir organizm» [11] olduğunu, Profesör *Benedetto Croce*, Devletin ancak faideli icraat ile bir varlık arzedebileceğini, Devleti tahakkuk ettiren unsurun onun nafi icraatı olduğunu; Profesör *Gentile*, ruh ve tefekkürün bir eseri olan, menşeyini şuur ve vicdanda bulan Devletin umumî ve cihansümül bir iradeyi temsil eylediğini; Profesör *Costamagna*, Devletin ahlâka müntehi ve müncer olduğunu; Profesör *Felix Battaglia*, Devletin ahlâkî bünyesini kabul ve onda bu vasfın mevcudiyetini kendisinin beşerî, ahlâkî kıymetlerin en ulvilerini ihtiva eylemesinden ileri geldiğini ve Devletle ahlâk arasındaki ayniyet ve mutabakatın sebebinin de burada aranması gerektiğini söylemişlerdir [12].

Keza, başta Anglosakson, Alman ve bazı Fransız müellifleri olmak üzere Devletin yalnız *siyasî* cephesini nazarı itibara alan mütefekkirler

[10] Bk. *Georges Del Vecchio*, op. cit., s. 282.

[11] Bk. *Crozat (Ch.)*, mezkûr makale, s. 336.

[12] Bk. *Crozat (Ch.)*, mezkûr makale, s. 337.

de vardır. Nitekim, Profesör *Carl Schmitt*, «Siyaset telâkkisi» adlı eserinde Devletin yalnız siyasi cephesini nazarı itibara alarak onu izaha çalışmış; Devlet fikrile siyaset arasındaki ilgiyi tebarüz ettirerek siyasetin mahiyetini bilmeden, anlamadan Devletin anlaşılmasını, Devletin her türlü nizamın üstünde gelen siyasi bir birlik olduğunu söylemiştir. Kendisine göre, her mesele, siyasi ve netice itibarile de Devletle ilgili bir mahiyeti haiz bulunmaktadır [13]. Devlete mahsus siyasete hakiki ve tam vukuf, ancak siyasetin her şeye üstün kılınması, Devletin yalnız siyasi cephesinin nazarı dikkate alınmasıyla mümkün olabilir.

Devletin incelenmesi hususunda takip olunan hareket tarzlarından ikincisini tercih edenlere göre de, Devlet bir küll, bir bütün olmakla beraber, aynı zamanda onu karakterize eden muhtelif unsurlar mevcuttur. Devlet bu muhtelif unsurların bir sentezidir. Devlet hakkında hakikaten doğru bir neticeye varılmak isteniyorsa, bu takdirde, onun hukuki, iktisadi, ahlaki, felsefi, siyasi, tarihi olan çeşitli cephelerini veya hiç olmazsa esaslı ve önemli olan müteaddit taraflarını nazarı itibara almak; Devleti bu muhtelif cephelerden tetkik suretile elde olunacak neticelerden bir sentez vücade getirmek lâzımdır. Devletin faaliyeti ile, mevcudiyeti ile ilgili bahis mevzuu muhtelif unsur ve cephelerin nazarı dikkate alınması, Devletin hakiki mahiyetinin aydınlatılması bakımından daha isabetli bir hareket olur. Aksi takdirde, Devlet hakkında kat'i, tam ve şümüllü bir bilgi edinmek imkânsız bulunmaktadır.

Meselâ, Devletin yalnız hukuki cepheden mütalâası, Devletin yalnız mevcut hukuki nizam dahilinde tetkiki, Devletin izahı ve kavranılması bakımından bizleri eksik ve gayri kâfi bir neticeye isal etmiş bulunacaktır. Devletin yalnız hukuk kaidelerinden ibaret bulunduğunu, Devletin yalnız hukuki düsturlardan müteşekkil bir halita olduğunu söylemeye imkân yoktur. Fakat, Devletin incelenmesi hakkında aynı zamanda onun hukuki cephesi de büyük bir önemi haiz bulunmaktadır. Hukuk, Devletin esaslı ve en lüzumlu bir unsurudur. Hukuku Devlet ilminden uzaklaştırmak lâzımdır denemez. Devlet ilmi için hususî bir önemi haiz bulunan hukuku, Devletten uzaklaştırmak, Devleti hukuki nizam haricinde tetkik ve mütalâa etmek bizleri etraflı ve şümüllü bir neticeye ulaştıramaz. Bununla beraber, Devlet hakkında yapılacak bir incelemede, yalnız ve yalnız hukuki mülâhaza ve telâkkileri ilmi bir tarzda bir araya toplamak, bu hususta hukuki kaideleri sistematize etmek, Devleti münhasıran hukuki nizam dahilinde tetkik eylemek te kâfi değildir. Devlet hukuki olduğu kadar, aynı zamanda, meselâ, sosyal bir vakıa ve realiteyi de ifade

[13] Bk. *Crozat (Ch.)*, mezkûr makale, s. 334.

etmektedir ve bunun hukukî bünye ve cephesi kadar sosyal cephesi de, sosyal bünyesi de bir önem arz etmektedir.

Keza, Devletin yalnız ahlâkî cephesini tetkik etmek, Devletle ahlâk arasında tam bir ayniyet görmek, Devletin ahlâkî vazife ve faaliyetinin dışında kalan hususları nazarı itibara almamak, Devlette yalnız hlâkî prensiplerin hâkimiyetini kabul ederek onun diğer taraflarını ihmal etmek, bu da bizleri Devlet hakkında etraflı bir bilgi edinebilmeliğimize mâni olan bir keyfiyettir. Keza, Devletin yalnız siyasî cephesini nazarı dikkate almakla da tatmin edici bir sonuca ulaşamaz. Devletin yalnız siyasî cephesinin göz önünde tutulmasıyla, onun bünyesi, mahiyeti ve fonksiyonlarıyla ilgili önemli meseleler hakkında derin tetkiklerin yapılabileceği, bahis mevzuu her türlü hususların ihatası, Devlet hakkında tam ve kâfi bir neticeye varılması mümkün değildir.

Nihayet iktisadî hâdiselerin büyük bir ehemmiyeti olmasına, iktisadî kuvvetlerin siyasî hayata da nüfuz eylemesine rağmen, Devletin yalnız iktisadî cepheden incelenmesiyle de onun mahiyetini tamamen kavramaya imkân yoktur. Meselâ, fikirlerin köklerini dâima iktisadî şeniyet içinde arayan ve dünyayı faaliyete getiren, sevk ve idare eyleyen kuvvetlerin iktisadî ihtiyaç ve menfaatlerden ibaret bulunduğunu söyleyen [14] Marksist telâkkinin icaplarına göre iktisadî radikal bir tarzda Devletle tev'em addeyiyen Sovyet Rusya; Devletin siyasî mekanizmasına ithal eylediği mesle'kî ve iktisadî mahiyetteki teşekküllerle Devletin esas teşkilâtını iktisadî bir birliğe inkılâp ettirmeğe çalışan 1943 den evvelki Faşist İtalya ve bunu kısmen taklide çalışan Portekiz gibi Devleti iktisadî hâdiselere ircaa çalışan bazı memleketlerin bütün gayretlerine rağmen, bu keyfiyetin tamamen tahakkukuna imkân olmadığı gibi yalnız iktisadî hâdiseleri nazarı itibara alarak Devletin izahı da mümkün bulunmamaktadır. Devlet yalnız ve mutlak surette iktisadî hâdiselere irca olunamaz. Devletin iktisadî cephesinin mühim olmasına, iktisadî hususların Devletin teşkilât ve fonksiyonları üzerinde büyük bir tesir icra eylemesine, bu cephenin bilhassa zamanımızda büyük bir önem kazanmasına, iktisatla siyasetin birbirine yaklaştırılması hususundaki bütün teşebbüslere, iktisadî hayatın muahhar inkişafının devrimizin Devlet teşkilâtı ve faaliyeti üzerinde büyük değişikliklerin husulünü mucip olmasına rağmen, yalnız bu cepheden yapılacak bir inceleme ile de Devlet hakkında memnuniyeti mucip bir sonuca varmak mümkün değildir. Devleti yalnız iktisadî bakımdan mülahaza etmek, Devletin iktisadî sahadaki rol ve fonksiyonlarının ancak bir

[14] Bk. *Charles Turgeon*, Marx mezhebinin felsefesi, «Fikir Hareketleri, sayı 85, s. 97».

tekkikini yapmak demektir. Fakat unutmamak lâzımdır ki Devletin bu sahadaki rol ve fonksiyonları iktisadî hususların icaplarına göre taayyün ettiği kadar bilhassa siyasî icaplara göre de taayyün etmekte, siyasî icaplar da bu hususta ve bilhassa önemli bir mevki işgal eylemektedir. Kısaca, iktisadî bir realite ve mefhum olmıyan Devlet için iktisatla ancak bazı münasebet ve alâkalar [15] bahis mevzuu olmaktadır [16].

İşte bütün bu sebeplerden dolayı, yalnız ahlâkî, yalnız tarihi-siyasî, yalnız hukukî, yalnız iktisadî bir teşekkül olduğu söylenmesi imkânsız bulunan Devletin yalnız bir cephesini nazarı itibara almak ve onu yalnız o cepheden incelemek, Devletin izahı hakkında tatmîn edici bir neticenin elde olunabilmesine mâni olmaktadır. Tek bir unsurdan ibaret bulunmayan Devlet, ahlâkî, hukukî, iktisadî, siyasî-tarihi unsurlardan müteşekkil mürekkep bir bünyeye malik bulunmaktadır. Devletin, onun cevheri aslisini izaha medar olan felsefî, inkişafını tebarüz ettiren tarihi-siyasî, bir nizama tâbiyetini ifade eyliyen husukî cephelerini nazarı itibara almak ve

[15] Bk. *Jean Dabin*, op. cit., s. 7.

[16] Biraz evvel de işaret ettiğimiz gibi, bizim için burada mevzuubahs olan, Devletin yalnız iktisadî cephesinin tetkikinden eksik neticelerin elde edilmesi keyfiyettir. Yoksa Devletin iktisadî hâdiselerle olan ilgisini hiçbir suretle inkâr etmek düşünülemez. Her türlü sosyal hâdiselerin tevellüt ve inkişafının âmîli olarak iktisadî hâdiseler ve sebepleri ileri süren tarihi maddeciliğin veya iktisadî déterminisme'in mutlak bir hakikat olduğunu kabul etmemekle beraber Devletin iktisadî hâdiselerle olan yakın bağılılığını da inkâr etmemize imkân yoktur. Devletin tetkiki sırasında, iktisadî hâdiselerin nazarı dikkate alınması, onlara da bir yer verilmesi lüzumlu bulunmaktadır. Zira iktisadî hayat bahis mevzuu olmadan Devletin inkişafı mevzuubahs olmadığı gibi, Devlet dışında da iktisadî hayattan bahsedilmesine imkân yoktur [Bk. *Jellinek*, op. cit., c. I, s. 2]. Bugün, Devletin, istihsalin muhtelif nevelerini umumi menfaat noktasından tanzim eylediği, Devlet ilmi içinde iktisadî olayların da büyük bir gelişmeye mazhar olduğu görülmektedir. Bugün, Devlet, aynı zamanda, bir halkın kolektif iktisadiyatının en yüksek organı şeklinde tecelli etmektedir. Devlette iktisadî bir teşekkül mahiyetli hâkim bulunmaktadır. Bundan dolayı, iktisadî hâdiseler Devlet ilmini çok yakından ilgilendiren en zaruri hususlardan biridir [Bk. *Jellinek*, op. cit., c. I, s. 195]; iktisadî kuvvetin de siyasî müesseselerin tarihinde esash bir rol oynadığında şüphe yoktur [Bk. *Duguit*, Manuel de droit constitutionnel, Paris 1923, s. 24]; yine bunun içindir ki, yirminci asrın tanınmış simalarından Profesör *Harold Lasky*'nin iktisadî istihsal metodlarını nazarı itibara almadan Devleti izah edebilmenin imkânsızlığını ve Devletin kendi köklerini iktisadî hâdiselerde bulduğunu bildiren sözlerin hakikatle hiçbir ilgisi bulunmadıklarını söylemek te mümkün görülmektedir.

yapılacak incelemeleri aralarında sıkı bir alâka bulunan bu muhtelif cephelere inhisar ettirmek lâzımdır. Yalnız, bu muhtelif unsurlardan bazılarının, hepsi nazarı dikkate alınmakla beraber, diğerlerine tefevvuk ettirilmesi; bazılarına diğerlerine nazaran daha fazla bir önem verilmesi gibi bir vaziyetle de karşılaşmak mümkün bulunmaktadır. Diğer unsurların tamamen ihmaline, tamamen ihmal edilmelerine müncer olmamak şartile, böyle bir tefevvuk, böyle bir vaziyet, Devlet hakkında vücuda getirilecek etraflı ve şümüllü bir izah bakımından bir mahzur da teşkil etmez. Bilâkis, bu husustaki incelemelerin kolaylaştırılmasını, Devleti tetkik edenlerin güttükleri gaye ve varmak istedikleri netice ile hemâhenk bir hattı hareket takip eylemelerini de mümkün kılar. Nitekim, Alman hukukçularından *Georg Jellinek*, Devlet hakkındaki incelemelerinde, onun daha ziyade hukukî cephesini hâkim kılmakla beraber, bunun yanında, Devletin tarihsiyası, felsefî ve sosyolojik cephelerini de ihmal etmemiş, onları da tetkik ve mütalâa ederek incelemelerine sentetik bir istikamet vermekten geri kalmamıştır. Devletin hukukî cepheden tetkiki hususunda istenen ve beklenen semerenin elde edilebilmesi için, onun diğer cephelerinin de nazarı dikkate alınmasını lüzumlu görmüş ve Devlet hakkında doğru ve isabetli bir fikir elde edebilmek için, bu fikrin, Devleti muhtelif cephelerden mütalâa eden, Devletin muhtelif cephelerini nazarı itibara alan umumî bir doktrine istinat ettirilmiş olması lâzımgeldiğini söylemiştir. Alman hukukçusuna göre, bunun aksi bir hareket tarzı takip edildiği takdirde, eksik ve yanlış neticelere varılmaktan kurtulmaya imkân yoktur [17]. İşte bunun içindir ki, âlim hukukçu, Devletle ilgili olmak üzere vücuda getirdiği dikkate değer eserinin ilk cildini, temas ettiğimiz sentetik bir tetkikin ifadesi olmak üzere, «Umumî Devlet nazariyesi» ne tahsis eylemiş ve ikinci cildinde de Devleti yalnız hukukî cephesinden tetkike çalışmıştır. Keza Fransız müelliflerinden *Marcel de la Bigne de Villeneuve de*, vücuda getirdiği «*Traité général de l'Etat*» adlı eserinde, Devletin muhtelif cephelerini nazarı itibara alarak bu hususta sentetik bir izah tarzı vücuda getirmeğe gayret etmiştir.

c) Devletin izahı hususunda takip olunan bu hareket tarzlarından en uygun olanı, bize göre, ikincisi, yani, Devletin muhtelif cephe ve unsurlarının, herbirinin haiz bulunduğu ve arzettiği öneme göre, âhenktar bir yapı dahilinde mezc ve tevhit edilmiş olmalarıdır. Bu muhtelif cephe ve unsurlardan biri üzerinde daha fazla tevakkuf edilmiş olması, diğer unsurlar da nazarı dikkate alınmak şartile, esaslı bir mahzur olarak ta kar-

[17] Bk. *Jellinek*, op. cit., c. I, s. 15.

şılanamaz. Sentetik bir izah tarzının çok güç olduğu ileri sürülse bile, Devleti tetkik ederken, onun muhtelif unsur ve cephelerinden yalnız biri üzerinde durmamak, yalnız ona saplanıp kalmamak, bu muhtelif unsur ve cephelerin herbirini imkân nispetinde gözönünde bulundurmak lâzımdır. Aksi takdirde, Devlet hakkında takdire değer bir neticenin elde edilebilmesine imkân yoktur. Devlette mürekkep bir karakter, terkiбі bir bünye, sentetik bir yapı mevcuttur; ona bu karakteri, bu bünyeyi, bu yapıyı bahşeyliyen unsurların ve bu unsurların birer ifadesi olan cephelerin hepsini, imkân ve lüzum nispetinde nazarı itibara almak gerekir.

Kısaca, ne ekseri Alman hukukçularının bilhassa üzerinde durdukları hukukî inşalardan, ne ekseri Fransız hukukçularının siyasi-metafizik telâkileriyle sosyolojik sentezlerinden, ne teorilerden mümkün olduğu kadar uzak kalmağa çalışarak realist bir metod takip eden İngiliz ve Amerikan hukukçularının daha ziyade pozitif hukukun, İngiliz ve Amerika âmme hukukunun kendine has kaidelerinin esaslı bir şekilde tetkikile iktifa eyliyen hareket tarzlarından birine saplanmak bizleri Devlet hakkında şü-müllü ve etraflı neticelere götüremez. Bu hareket tarzlarının herbirinin değerini gözönünde tutmak, ona göre hareket etmek, Devlet hakkındaki incelemelere bu hareket tarzlarının hepsini nazarı itibara alarak daha şü-müllü, daha sentetik bir mahiyet vermek, Devletin bünyesini bütün etrafile tebarüz ettirebilmek bakımından, daha faydalı olur kanaatindeyiz.

d) Devlet hakkında yapılan incelemeleri kendi çerçevesi içine alan ve muhtelif isimlerle tavsif edilen bir ilim dalının, bir Devlet ilminin mevcudiyetinden bahsetmekliğimiz ve bu ilmin, tetkik olunacak mevzu bakımından birbirine çok yakından bağlı *hukuk ilmi* ile *siyaset ilmi*'nin mez-cinden husule gelen bir halita olduğunu söylemekliğimiz de lâzımdır. Devletin incelenmesi hususunda, hukuk ve siyaset ilimlerinin bilhassa üzerlerinde durulması icap ettiği, Devletin hususile hukukî ve siyasi cephelerinin mezcedilerek incelemelerin bilhassa bu unsurlar üzerinde teksif edilmesi gerektiği ileri sürülmüş ve böylece Devlet ilminin esas temellerinin daha bariz bir şekilde tayinine de çalışılmıştır. Devletin incelenmesile meşgul olanlar, diğer ilimlerin kâffesinin müncer oldukları neticelerin kendi mevzuile ilgili olanlarından imkân ve lüzumu nispetinde ve muayyen bir ölçü dahilinde istifade edecekler ve fakat faaliyetlerinin anahatlarını daima hukuk ve siyaset ilimleri üzerinde teksif edeceklerdir. Devletin mahiyetini izah ve onun hakkında umumî prensiplere varabilmek için, birbirlerini tamamlayıcı rolleri bulunan hukuku ve Devlet fikrine müteallik bilgilerin heyeti mecmuasını kendi etrafında toplayan siyaseti yekdiğerinden hiçbir suretle ayırmağa teşebbüs etmemek icap edecektir.

Şu halde, varılan yeni neticelere göre, hukuk ve siyaset, Devletin, hakikatte yekdiğerinden mutlak surette ayrılması imkânsız iki önemli mesnedini teşkil eylemektedirler. Bunların her ikisi de mutlak surette birbirine bağlı bulunmakta, aralarında karşılıklı bir nüfuz ve tesir bahis mevzuu olmakta, Devleti tetkik bakımından bunların birbirinden ayrılması imkânsız görülmektedir [18]. Bunlardan Devlet fikrine müteallik bilgilerin heyeti mecmuasını ihtiva eyliyen siyaset, *Ch. Benoit*'nın «Siyaset» adlı eserinde işaret ettiği gibi, «cemiyet halinde yaşayan insanların veya insan cemiyetlerinin hayatından bahseyliyen bir ilimdir. Siyasetin hakikî gayesi, topluluk dahilinde herkese hissesini ayırmak, herkese kendi muhik faaliyetini temin eylemek, ferdi hayatın zaruretleriyle sosyal hayatın icapları arasında muhik bir münasebet tesis etmektir. Topluluklarda, cemiyetlerde, içtimai ve siyasi teşekküllerde, siyaset için çok geniş bir saha bahis mevzuu olmaktadır. Sosyal hayatın bütün nevilerinin, bütün şekillerinin, muhtelif cephelerden siyasetin sahasına girdiklerini söylemek mümkündür». Siyaset, on dokuzuncu asır Fransız mütefekkirlerinden *E. Littré*'nin dediği gibi, «Devletlerin usulü idaresi» dir. Siyaset veya siyaset ilmi *Jellinek*'in söylediği gibi, «tatbik olunan, tatbikata intikal eyliyen Devlet ilmidir»; «siyaset, muayyen bazı mutâların kıymet ve önemlerinin takdirini mümkün kılmaktadır». Siyaset, «Devleti hayat ve faaliyeti içinde mütalâa eder... Devlet hayatını, hükûmet ve idare sanatını öğretir. Devlet ve hükûmetin nasıl olması lâzımgelceğini izaha çalışır». «Siyaset tatbikî bir ilimdir ve aynı zamanda bir san'attır. Muayyen bazı gayelere nasıl erişilebileceğini öğreten bir ilimdir» [19]. Alman hukukçularından profesör *Carl Schmitt*'in «Siyaset Telâkkisi» adlı eserinde tebarüz ettirdiği gibi, her türlü nizamın fevkinde siyasi bir birlik olan Devletin mahiyetini anlamak ancak siyasetin de mahiyetinin bilinmesile mümkün olabilir.

Kısaca, siyaset, tarihin çok uzak devirlerindenberi ciddi tetkiklere mevzu teşkil eyliyen Devlete hayat temin eyliyecek, onun yaşamasını mümkün kılacak imkân ve vasıtaları bahşeder. Siyaset olmadan, *Bluntchli*'nin dediği gibi [20], Devlet dediğimiz teşekkül nihayet cesetten başka bir şey değildir; onun için bir canlılık, bir hayatîyet behis mevzuu olamaz. Siyaset, *M. Armand de Riedmatten*'in dediği gibi [21], cemiyet denilen taazzuvun fizyolojisi mesabesinde; siyaset, Devleti hayat ve inkişaf seyri içinde mütalâa eyler. İşte, bütün bu sebeplerden dolayı, Dev-

[18] Bk. *Bluntschli*, *Théorie générale de l'Etat*, Paris 1891, s. VII, 3.

[19] Bk. *Jellinek*, op. cit., c. I, s. 17-18 ve müt.

[20] Bk. *Bluntschli*, op. cit., s. 2-3.

[21] Bk. *Bluntschli*, op. cit., s. VII.

letin incelenmesi hususunda, siyaset ilmi için, ihmal ve inkârı imkânsız büyük bir önem bahis mevzuu olmaktadır.

Fakat, bunun yanında, Devletin bizatihî mevcudiyetile ilgili bulunan ve sosyal taazuvun anatomisi mahiyetinde olan hukuk ta [22], Devlet ilminin en önemli ve en esaslı mesnetlerinden bir diğerini ifade etmektedir. Hukuk, Devlet ilminde, aralarındaki münasebetlerini daima muhafaza eyliyen siyasetle ahlâk arasında bir bağ vazifesini görür. Hukuk, siyasetin mevcudiyetinin bir şartını teşkil eylemektedir. Hukukun prensip ve hudutları olmadan, siyaset, firensiz bir egoism içinde, inhitatın mukadder dehşet ve şiddeti içinde kendi varlığını kaybeder [23]. Hukuk, Devlet hayatının esas ve daimî düsturlarını, mevcudiyetinin kaidelerini, Devletin en önemli ve en zarurî kriterlerinden birini ifade etmektedir. Devletin bi-hakkın anlaşılabilmesi için onun bilhassa hukukî cepheden tetkik ve tahlili lüzumu da bundan ileri gelmektedir.

İşte, Devlet ilmi, esas itibarile, Devleti, yekdiğerini tamamlayan siyasi ve hukukî noktai nazarlardan; onu gerek hayat ve faaliyeti ve gerekse nizamlanmış varlığı içinde mütalâa eder. Devlet ilmi, Devleti bir bütün olarak mülâhaza, onu bir kül halinde mütalâa ederek, bu hususta siyasi ve hukukî unsurlardan mürekkep bir sentez vücuda getirir. Devleti siyasi ve hukukî cephelerden tetkik neticesi vücuda gelen bu sentez de, *Devlet hakkında umumî bir teori'nin vücuda gelmesini, Devlet hakkında umumî bir izah tarzı'nı, umumî olarak Devletin tetkiki'ni* mümkün kılar. İşte, bugün hâkim olan esaslara göre, Devlet ilminin esas mevzuu da, *Devlet hakkında husule gelen bu umumî teori'den, Devlet hakkında mevzuubahs bu umumî izah tarzı'ndan* ibaret bulunmaktadır. *Siyaset ve hukuk* ilimlerinin memnuniyeti mucip bir sentezini ifade eylemesi gereken, kendi menşeiini bir taraftan siyaset ve diğer taraftan hukuk ilminde bulan ve her iki ilmi de kendi sinesinde, bir nizam ve ölçü dahilinde cemeyliyen Devlet ilminin esas mevzuu, Devlet hakkında bahis mevzuu olan bu tarzda *umumî bir teori'nin umumî bir izah tarzı'nın* vücuda getirilmesini mümkün kılmak, bu *umumî teori'nin çerçevesi* içine giren hususları, başka bir ifade ile umumî olarak Devleti bu iki esas cephesinden tetkik eylemektir.

e) İşte Louvain Üniversitesinin Hukuk Fakültesile Siyasi ve İctimai İlimler Mektebi Profesörlerinden *Jean Dabin*, yukarıda zikrettiğimiz esaslardan hareket ederek «*Doctrine générale de l'Etat*» namı altında vücuda getirdiği eserile, Devlet ilmine çok değerli bir hizmet yapmış bulunmak-

[22] Bk. *Bluntschli*, op. cit., s. VII.

[23] Bk. *Bluntschli*, op. cit., s. 2 ve müt.

tadır. Temas ettiğimiz iki noktayı nazardan sentetik izah tarzını tercih ederek vücuda getirilen ve bizlere Devletin incelenmesi hususunda müracaat edeceğimiz kıymetli bir kaynak vazifesini görecek olan bu eser, orijinal diyebileceğimiz bir mahiyet arz etmemekle beraber, meydana getirdiği sentetik izah tarzıyla bilhassa nazarı dikkatimizi üzerine çekmiş bulunmaktadır. Herhangi muayyen bir Devlet veya muayyen bir Devlet şekli üzerinde tevakkuf edilmeyerek Devlet hakkında vücuda getirilmek istenen umumî bir doktrin, netice olarak, Devlet ilmi ile ilgili umumî prensipleri meydana koymakta, bu prensiplerin meydana çıkarılmasına hizmet etmektedir.

Profesör *Jean Dabin*, eserini, esas itibarıyla biri umumî ve diğeri hususî olmak üzere iki kısma ayırmaktadır. Birinci kısımda Devletin sentetik bünyesi, onu teşkil eden çeşitli unsurlar incelenmiştir. Bu unsurlar, esas itibarıyla iki kısma tefrik olunduktan sonra, sırasıyla, insan çokluğu, muayyen bir ülke, Devletin gayesi, otorite veya âmme iktidarı, Devletin menşei gibi meseleler izah edilmiş ve bunu müteakip Devletin vasıflarına geçilerek Devletin hükmi şahsiyeti, Devletin hâkimiyeti, Devletin hukuka bağlılığı gibi muhtelif problemler incelenmiştir.

Eserin ikinci bölümünü teşkil eden hususî kısım üç fasla ayrılmış ve birinci fasılda Devlet otoritesinin lüzumu üzerinde durulduktan sonra bu otoritenin icrasıyla ilgili olmak üzere, sırasıyla, iktidarın kullanılış tarzına göre siyasi rejim problemi, hükümet şekilleri, demokratik rejimde halkın seçime iştiraki incelenmekte; keza Devletin fonksiyonları ile ilgili olmak üzere, sırasıyla, Devlet otoritesinde mündemiç bulunan muhtelif fonksiyonlara, kuvvetlerin bölümü meselesine temas olunmakta ve nihayet ademî merkezîyet sistemine de ilgili olmak üzere ademî merkezîyetin mahiyeti, karakteristik vasıfları, bunun muhtelif tipleri tebarüz ettirilmektedir. İkinci fasıl, Devlet, fert ve gruplara tahsis olunmuştur. Evvelâ ferdi haklar ve Devlet, ferdi haklara karşı Devletin vazifesi, sonra Devlet ve hususî gruplar, Devlet ve aile, Devlet ve birlikler ve nihayet vatandaşların Devlete karşı hak ve vazifeleri, vatandaşların eşitliği, Devletin fertlere yardımı meselesi incelenmiştir. Üçüncü fasılda ise Devlet milletlerarası münasebetler çerçevesi içinde tetkik olunmuş ve burada da, evvelâ milletlerarası âmme nizamı ve sonra Devletlerin sübjektif hakları ve Devletler birliği meselesi izah edilmiştir.

Profesör *Jean Dabin*'in anahatlarından kısaca bahseylediğimiz eseri, Devlet ilminin netice itibarıyla şimdiye kadar uzun uzadıya incelenmiş muhtelif bahislerinin, müellifin kendi görüş tarzına göre yapılmış yeni bir terkip tarzını, yeni bir sentez şeklini ifade etmektedir. Bunun içindir ki biraz evvel eserin mahiyetine temas ederken bunun orijinal kelimesiyle tavsif edilemeyeceğine de işaret etmiştik. Bununla beraber, Devlet hakkında ya-

pılacak yeni tetkiklerde, müellifin vücuda getirdiği bu terkip tarzından, bu sentetik izah şeklinden faydalanmak ve bir çok noktadan ondan mülhem olmak bakımından eserin arzedeceği kıymet de herhalde inkâr olunamaz. Müellifin, Devlet ilmine, Devletin incelenmesi hususunda tarihin uzak devirlerinden itibaren kendisini gösteren ilmî faaliyete, kıymetli bir yardımda bulunduğu ve kendisinin bu yardımından büyük istifadeler temin edileceği de bir hakikattir. Muhtevası, plânı, vücuda getirdiği sentetik izah tarzının mahiyeti hakkında bir çok mülâhazalar serdedilmek mümkün ve bu hususta bir çok eksikliklerin mevcudiyetinden bahsetmek kabilse de, bütün bunlara rağmen, eserden, Devlete müteallik yeni incelemelerin yapılmasında büyük faydalar temin edileceği de şüphesiz bulunmaktadır.

R. G. O.